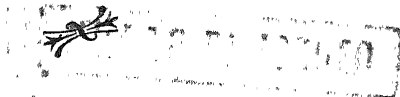
వివిధకుసుమావళి

ప్రథమగుచ్ఛము

(కవి)

కవికొండల వేంకటరావు బి. ఎ., బి. యల్.,

శ్రీరంగపట్టణము



ప్రకాశకుఁడు :—

గాడిచర్ల రామమూర్తి, రాజమహేంద్రవరము.

మూడవకూర్పు

నరసాపురం

సీతారామ ముద్రాక్షరశాల ముద్రితము.

1930.

వెల-విద్యార్థులకు 0—8—0 ఇతరులకు 0—12—0

భావానుక్రమము

మూడవకూర్పునందుద్బోధ



అచిరకాలములోనే యీపొత్తము మూడవ కూర్పునందఁగలిగె నని యాంధ్రమహాశయులకు విన్నవించుటకన్న నెక్కుడుద్బోధ కాలహరణమేమో? అయినను గడచిన రెండు వత్సరములనుండియు నియ్యది ముఖ్యముగ మధ్యమోన్నత పాఠశాలలఁ బెక్కింటఁ బఠనీయగ్రంథము గ నుపయోగింపఁబడుచుంట నొకటి రెండు వాక్యము లాసందర్భమున సూచించుట విధి.

ప్రకృతి పురుషు లభేదములు. దేవుని బూజించుమను టెంతయో చెట్లను బ్రేమింపుమనుటయందును నంత విలువకలదు. సత్యము వచింపుమనుదానియం దెంత విద్యుక్తధర్మము నిర్వహింపఁబడుచున్నదో, పూల తోటలో నిర్విచారముగ విహరింపుమను దానియందు నంత విద్యుక్తధర్మము నిర్వహింపఁబడుచున్నది.

అట్టియెడఁ బ్రకృతిరామణీయకమగు కవితయుఁ గొందు నుత్కృష్టంబగు కవితనుండి యొంతమాత్రము భిన్నమైనదికాదు. తదభినివేశమును లేఁతమనస్సులకెక్కించుటవలన బాలబాలికలు దమ చుట్టునుంగల ప్రకృతివిషయంబులందు సానుభూతియు సమ్మైత్రియు చిఱుతతనంబునుండి యు నలవఱచుకొందురు.

పైయాశయమును మన్నించి యుపాధ్యాయులు మున్నగువారు ఈ ప్రచురణమునింకను బ్రచారమునందుంచి ప్రోత్సహింతురుగాక యని నమ్ముచున్నారము.



ఏతత్కవికృతములింకను నింతవఱకచ్చుపడి
ప్రచారమునందున్నవి.

—:o:—

1. భావమురళి 0—4—0 [పాఠశాలల పఠనీయగ్రంథముగ నంగీకృతమయినది.

Approved for school use:-

2. కుమారకంఠము 0—4—0 [Approved for libraries and teachers]

3. ప్రకృతిచందనము 0—4—0 [Do.]

4. ఆత్మవ్యక్తి 0—8—0 [Approved for libraries]

5. నెలబాలుడు 0—12—0 [Do.]

6. పాట్టికత 0—8—0 [Approved for libraries]

7. జనపదములు 0—4—0

8. మాతృదేశ సంకీర్తనము } 0—4—0

9. కలరుతము 0—4—0

10. ఆగడపలు 0—12—0

11. త్రయి 0—14—0

12. కోనేరు 0—4—0

13. చిట్టికైత 0—6—0

14. చదువులదుత్త 0—4—0

రెండవకూర్పున
హెచ్చరిక.

—:0:—

ఈపొత్తము మొదటికూర్పు 1916 న ముద్రితమైనది. అప్పుడు కొలది ప్రతులు మాత్రమే అచ్చొత్తింపబడినకతమున జనసామాన్యమున కంతవిరివిగ నందకపోయినది. ఒక కొన్నియున్న నయ్యవి రాజమహేంద్రవరము, తణుకు, నరసాపురము తాలూకాబోర్డుల వారిచేతను నొకకొండటి పాఠకమహాశయుల చేతను కొనఁబడినవి.

ఇప్పుడయ్యది 24—5—1927 వ తేదీగల గెజెట్టున పాఠశాలల యుపయోగార్థమై యంగీకరింపఁబడిన దగుటచేతను కొందఱు మిత్రు లప్పుడప్పుడు తిరిగి ముద్రింపవలసినదిగ గోరియుండుటచేతను పునర్ముద్రణము చూడఁగల్గినది.

ఈపొత్తమునందలి గుణగణములు వేఱుగ నుగ్గడించుటకంటె సూచించి వదలుట పాఠకులకెల్లగల ఆత్మవిశ్వాసమునుబట్టి

17—7—1921 వ తేది నొక లేఖనుండి "——మీకవనము స్వభావసిద్ధమై రసములకిక్కయై మృదుమధుర వాగ్రచనల సొంపెసంగి——"

6-8-1921 వ తేదీనొక లేఖనుండి "——Your book Vividhakusumavali has been recommended for use in Forms III & IV of High Schools by the Inspector of Schools—"

పొత్తములు వలసినచో,

కవికొండల వేంకటరావుగారు

నరసాపురము

పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

అని వ్రాయవలయును.

APPROVED FOR USE IN SCHOOLS

Please Vide

Supplement to part I-B Fort St. George

Gazette dated 24th May 1927

Consolidated list of books........revised

up to 1—1—27 page 78

And part I B Fort St. George Gazette dated

9—4—1929 page 188.

ఈ పొత్తము పాఠశాలలలో పెట్టవచ్చునని

టెక్స్టుబుక్కు కమిటీవారిచే

నంగీకరింపఁబడ్డది

24-5-1927 పోర్టుసెంటుజార్జి గెజెట్టు 1-బి భాగము

సప్లిమెంటు చూడనగు.

మఱియు

9—4—1929 ఫోర్టుసెంటుజార్జి గెజెట్టు 1-బి భాగము

పుట 188

చూడనగు

వి వి ధ కు సు మా వ ళి.

1 నిశ్శబ్దగీతిక



ఉ. ఊడుపుమళ్లనుండి తడియూటలుబిల్చిల నద్దు చెక్కులన్
వీడక జాలువాఱ దరిఁబెంపగుపచ్చిక కప్పిపుచ్చుటన్
వేడుకమైఁగనుంగొనుచు విశ్రమమందితి; నేమిముచ్చటో
యాడెడునద్ది కాఁపు తెలియన్ వలసీని రహస్యవైఖరిన్ 1

ఆ॥ వె. శిశువు ముద్దుమాట శిక్షింప వచ్చుఁబో
పొదలు దాని పలుక బోధితంబు;
కన్నెకులుకు నుడులు కామింపఁ జెలఁగుఁబో
పొదలుదాని పలుక మోహితంబు. 2

శా. ఆసక్తిన్ వినుకొద్ది నుండియును లేనట్లాచు నిశ్శబ్ద భా
షాసారస్వతమందు నైక్యమగు చాయవ్యక్తశబ్దంబున
న్నాసన్ దవ్వులఁజూడఁజేసెనొకచో నాకూడ్చు కేదారమున్
హాసప్రోద్భలులై శ్రమంపకు మతంగస్త్రీలధమ్మిల్లముల్ 3

కం. ఉన్నట్టుండియు వారలు
సన్నగఁ దమగొంతు లెత్తి సాగించిరిగా

పున్నెపుఁ బురాణపదమును
వన్నెలవిటకానిపాట వచ్చినవెల్లన్! 4

కం. కాలము వేగిరపడియెన్;
దేలికఁ గనిపించెఁ జేయఁ దీఱనిశ్రమముల్;
లీలగ రోదసి యయ్యెడ
వాలాయము వారిపాటఁ బాడుచు తోఁచెన్ 5

కం. పాటకుఁ గూలీయరు; తమ
పాటున కిచ్చెదరుగాని పాడెద రేమీ?
గాటపుఁ బ్రబోధమిడు చా
బోటులకది యొక్క సహజభూషణమేమో! 6

తే. సత్యమా నది! యదియుఁ దజ్జలముభాతి
నిత్యనిశ్శబ్దతనుగూడి నెగడఁ దొడఁగె;
నేర్తునే యెన్నఁ డేనిఁ ద న్నిజవిధాన
నాదు గీతిక నిశ్శబ్దమోదికాఁగ! 7

---

2 వృద్ధదాసి

ఉ. ఇంటివసారపంచ నను పెచ్చినఱోటను బెద్దవాయఁ బై
కంటనుబోసికొంచులవలల్లనరుబ్బుచుఁజుట్టుఁద్రోయుచున్

మంటికి నెత్తుగా నిటు కమర్చుచు నుంచినవృద్ధదాసి తా
నొంటిగ నాత్మలో నెదియొ యోజఁగుమారిలు చుంటఁ
[గాంచుచున్. 1

మ. "ముసలీ! రుబ్బగజబ్బసత్తువ తెనో? ముప్పూటలన్నంబునున్
పసిగాఁ బెట్టుటమానిరో? యటులవిస్తారంబుగా బాష్పముల్
వెసరాలంగను నేడ్చె దేటికె" యనన్ వేవేగ మీఁ జేతఁగన్
గొసలన్ బ్రాముచు నూర్పుఁ బుచ్చి పనిచేకొంచిట్లు మా
[టాడెదుకా. 2

ఉ. "నాన్నయగారు! ఏటికిబినంగనునాదగుచిత్రగాథ? యెం
దున్నది తీర్పలేరుకద; యుత్తము లెక్కడొ కానియుండరా
పన్నులపాట్లు లెక్కఁగొనఁ; బ్రాతదియయ్యెనుగష్టజీవనం
బెన్నఁగ నాకు, నింకనునిసీ! యనిపించఁగనేలనోటితోన్ 3

కం॥ కానీ, యడిగిన వారలు
కానన్ నోడువంగనగునుఁ గలిమిని గొన్నా
ళ్లైన యనంతర మకటా!
ప్రాణంబులు లేమినిద్వె భారముకాదే? 4

ఉత్పలమాలిక

పుట్టినదానదూరుపునబున్నెములచ్చియుఁదూగునయ్యకున్
బట్టిగ; ముద్దుముద్దుగనునట్టిలునంబెనుపంది, వస్తువుల్
పెట్టుక పెండ్లియాడితిని 'బేరును మోసినపెద్దకాఁపు; నా

పట్టిననోములీచుటనో? భర్తగతించెను గొన్నినాళ్లకే
కట్టెఁడిముండమోత ననుఁగానఁగనోపక నాదుబంధుగుల్
పట్టున నొక్కయావనుని భర్తగఁ జేసిరి వెండి:—వింత క
న్పట్టెడు నేమొమీకు, నలవైపునమాఁకొలమున్ మగండుపోఁ
బట్టిన నేడుమారులు వివాహముకానగునంట:-యంతటన్
బట్టణముల్ విదేశములు పాయక యిర్వురమట్టిమెట్టుచున్
గట్టివయస్సునంబడిన కష్టఫలమ్మును గూడవెట్టుచున్
బొట్టిలనిద్దఱన్ గనుచుఁ బొందుగఁగాపురమొక్కనాల్గునా
ళ్లెట్టులొపుచ్చఁగల్గితిమి; ఇంకఁబయిన్ దలక్రిందుకానకా
పట్టిన సుంతకల్మిని నభాగ్యత నాపతి త్రాగుడందులన్
దిట్టరి మాయనాసవతి త్రిప్పుల దీనను దాన నంతయున్
బెట్టి దరిద్రితన్ మిగిలి పేదరికమ్మున నన్నురోసి, యా
మట్టునెపోయెఁ; గొంపయును మాన్యము లప్పులపాలు
[సేసె; నా

పొట్టను నేనుపోసికొనఁబోవిడిచెన్ ననుఁ; జిన్నికుఱ్ఱలన్
గట్టి! యటంచు మోసికొని కంఠమునందలి గుల్లగుట్రినే
గుట్టునదాచుకొన్నయవి కొంచునునమ్మక గౌరవంబునున్
గుట్టునఁబెట్టి చాలవఱకున్ జఱిగించితిఁ; బెద్దవాఁడు న
ట్టిట్టుఁ బొలంబుకూలిపని కేగుచుఁదేఁగలవాఁడుకాఁగఁగన్
గట్టినొ పాడుదైవమునకున్ బడె నల్లవిషూచి, వానినిన్

బొట్టను వెట్టుకొంటిఁ దలఁబోసినఁ జెట్టువలెన్ గనన్ బడున్
బుట్టినదాది రోగ మొగపూటయెఱుంగఁడు కన్నతండ్రినా
పుట్టుక దేటికింక—నటుపోయినఁ జావక చిన్నివానినిన్
బెట్టుకయుంటిఁ బెచ్చుకొన వేఱొక సాధన మేమిలేమినేఁ
డిట్టుల మీఱు దాసినయితిన్—గల యన్నిదినాలు శక్తిమై
గట్టునదాటగన్ దగదె? కాని కటా! యదియున్ జరాప్తిచే
మట్టుపడే విధమ్ముగను మానసమున్ వెఱపించుచుండె; నీ
ర్వట్టినయుల్వాలే నలుగుపాటవమున్ గనఁజాలకుంటి నిం
కెట్టి యవస్థ పట్టునొకొ? యెత్తగసేయునె బిచ్చమున్ననం
చుట్టిని నూగులాడుచును నూఱకె యేడ్చితిఁ గారణాంతరం
బెట్టిదిలేదు లోపమనకే యిడువారలు మీరలన్నియుః"

కం. అనుచున్ జెప్పెడు లోపలఁ
బని యయ్యెను నదియునంత బాబయగారూ!
చనెద నటంచును బోయెను
గనుజూపుల జాలివెల్లిగా వెనుఁబఱగన్.

---

3 చంద్రగిరి

—:o:—

సీ. ఓమహాభవనమా ! యే మహీశ్వరుఁడు నీ
కొలువుకూటాన రంజిలినవాఁడొ;

కొలఁకుఁదామరలార ! చెలఁగు మీపయ్యెర
నే పట్టమహిషి కీర్తించినదియొ;
కొండబురుజులార ! కుశలత మీనుండి
యే సేన శత్రు వంచించినదియొ;
ఓదుర్గవప్రమా ! నీదు రక్షణమున
నే ప్రజ స్వస్థత నెసఁగినదియొ;
గీ. అట్టి వారెల్ల కాలాన మట్టు వడఁగ
మోడువడు మ్రాఁకు కారాకు జాడలట్లు
నేటికిని మీరు మిగిలి ర వ్వీటిపేరు
చంద్రగిరి వరపుర మని స్మరణసేయ. 1

మ. అకటా! లోతగుకందకంబిపుడు పైపై పోయె, నెత్తైన గో
డొకచో నేలకుమట్టమయ్యె, ఘనహర్మ్యోత్తంసమామార్గగా
మికిమెట్టయ్యెను, సత్కవీంద్రనుతసంస్నిగ్ధంపుఁ బద్మాకరం
బు, కటా! వ్యాఘ్రసృగాలఘాతుకరుతిన్ మ్రోయున్ గదా
[సర్వదా! 2

మ. బలమెల్లన్ హనుమంతవిగ్రహతతిన్ బల్కంగ, సత్కీర్తిని
శ్చలపుంజమ్మును "నక్క" దేవతలఁబ్రస్తావింప రాజ్యంపుది
క్కులుతుంగాద్రిశిఖాగ్రమున్ బొగడ, మాకున్ దోఁచుఁగా
[కున్ననో
స్థలరాజమ్మ ! భవచ్చరిత్రమును గాసంతైన నూహిం
[తుమే,?

శా. అచ్ఛోటా విరమింతు నొక్కతుఱిటి హృద్యంబౌనొ యే
[మైన; నె
మ్మచ్చున్ జూడ నశింపె కాసఁబడు నమ్మక్కా ! యిటన్
[దక్కఁ, దా
విచ్చెన్ గొండ్రాకతమ్మి మొగ్గకొలనిన్; ఏచున్ దరిన్
[బైరుగా
లచ్ఛంపుంబెనునీడ నోరగిలుఁ బార్శ్వాధారభూభృచ్ఛి
[లల్. 4

సీ. ముతియంపు ధవళిమద్యుతి తులకించిన
మారాజుకీర్తి యీతీరుఁ గలఁగె,
కనుజూపు నసమమై యెనసిన మారాజు
నేక ఖండంబెల్ల నిట్లుపఱిదిలె,
స్వాతంత్ర్యఫలరాజిఁ బఱగిన మారాజు
కా పెల్ల నీతీసు రూ పడంగె
లక్షకు లక్షలై రాగిల్లుమారాజు
భోగలక్ష్మి యిటులపూర్వ మదసె
గీ. ననఁగఁ దామరాకులనీరు తొణకులాడు
కొండరాల్ వానపాయుల కోతలువడు
నఖిల వృక్షాళిచెడెడు ననన్యమైన
నళిని తూరుపుఁ బేర్కొనుఁ దలఁప నింపు 5
తే. భూత కాలాంధకారంపు జ్యోతి యగుచు
వెలయు నచ్ఛోట శేషించు కలిమి యొక్కఁడె

మిత్రి శీతాంశుమేఘ సుక్షేత్రి గణము
పంటపరిపాలనము లేనిపట్ల వ్యర్థలా! 6

శా. కన్నీరై ప్రవహించునీకనుమ మేఘుంబొందు వర్షించుచో,
నన్నా! రానకుకంపయెత్తునిటఁజాయల్ పొర్ద్దుసాపంగ, రేఁ
జెన్నౌ వెన్నెలకాపులిత్యాటవిలోఁ జింతించుఁ, బత్నీ [పతుల్
మన్నింపంగను లేరుగాయనుచు నీమన్నింబు జీర్ణించెడున్

---

4. వి యో గ ము

తే. ఏపు చూపెడుపచ్చిక యిక్కలందు
గోవులను మేపుకొనుచును గొంత సేపు,
దట్టమగు చిగురుటాకుల రొట్టఁగోసి
కోఁడెదూఁడల కిడుచును గొంత సేపు.

ఉ. కాలము వెళ్ళబుచ్చినను, గన్పడుచున్నది యింక నెంతయో
కాలము; దానినిం గడపఁగా నెటేగింపుమి, ఎవ్విధాన? నీ
లీలలఁగాక నచ్చినచెలీ! దయసేయుము రమ్మి నాకు నే
వేళనుగూర్చుచుండుతమి వేడ్కలనీ చెలువంపు చెయ్వులన్.

చ. నెలవెనుకొక్క నాఁడురమణీయపుఁబిల్లనఁగోవి మోత్రితలన్
గలచు విచారముల్ పొడమఁగన్ నినుఁగోరికఁదీసికొంచుని

ర్మలసలిలమ్ముగ్రోలుచునుమావిరసమ్ములఁజూఱలాడుచున్
మసలితిఁగాదె యెంతయును మానినినీకదిజ్ఞప్తియుండదో?

సీ. ఉపశిలోపరి భూషితోర్వీధరాగ్రంబు
  లెఱ్ఱసంజలఁ గొసరించుచోట
తొగలమొత్తమ్ములఁ దులఁదూఁగు కొలఁకులు
  లేఁతచంద్రికల లాలించు చోట
పెనఁగి వృక్షమ్ములవ్రేలాడులతలు ద
  క్షిణగంధవహుని నూగించుచోట,
మాలతీచంపకమల్లికాతతి పిసా
  ళించుపూవుల నిఱికించు చోట
భృంగశారికపికకీరబృంద మెల్ల
  కెరలిదిగ్దంతములను మ్రోగించు చోట
చెండువలెఁ దూలి చెలరేఁగు చిట్టిజింక
  యిచ్చఁగొఱికి పచ్చిక సవరించు చోట 4

తే. వేణునాదంపుఁ బలుచని తేనె లందు
సరస సల్లాప శర్కర శల్కలములు
మెదపి తీయముల్ కూర్చితిమే కరంబు
నంటి తిరిగెడు మధుపంపుజంట వోలె. 5

చ. విడిచితినిన్ను; నేవిరహవేదనఁ బొల్పడియుంటి నియ్యెడన్
వడబడుచుండుడాంకెనలదాసిలతల్ విఱువంగఁబోవుచోఁ

గుడుపఁగఁజాల లేఁగలను గోవులకున్ సరిగాఁగవిప్పుచున్
నడువఁగనేర వీళ్ళకుఘనమ్ముగదూరమటంచుఁదోఁచెడున్

సీ. మొలఁత! నీచిరునవ్వుఁ దలఁచు కొలందిని
జాబిల్లిడాలు సంజ్వరము గొలుపు
సకియ! నీకెమ్మోవి చవులనెంచు కొలంది
ఫలము లొక్కొకటి చప్పనగఁ దోఁచు
ముదిత! నీసుమదేహమును స్మరించు కొలంది
తలిరులపానుపు ములుకు సయెడు
వనిత! నీపలుకులు గణియించు కొలఁదిని
పక్షులరుతములు ప్రాఁతగిలెడు
నెలఁత! నీతోడఁ గడపిన నెలను నెంచ
నీ దినాంతము లెల్లను వృథగఁ జెల్లు
తెలివ! నీకూటమిని నొప్పు తీరుఁ జూడ
నొంటరిగ నిప్పు డేనిటనుంట, గలఁచు. 7

చ. పిదుకుదు నేను పాలు మఱివెన్ననుమీఁగడ నీవుతీయుచో
నుదయమె నేను దిగ్గిమ్మలుదు నొప్పుగ ముంతను నీవు [మోయుచో
నుదకమునేను తెచ్చెదను నుష్ణ మొనర్చుచునీవుపోయుచో
మదవతి! దంపతుల్ పనిసమంబుగఁబంచుకొనంగ నయ్యెడున్

ఉ. గోపకుమారు వెంబడిని గొండపొలమ్ముల గోలమందలన్

మేపుచుఁగాలమున్ గడపమే లెఱుటంచుఁదలంపఁబోకుమా
శ్రీపతియంతవాఁడయినఁ జెందఁగనేరఁడు మత్ప్రియోద
[మున్
జూపఁగ లేదుబ్రహ్మయినసుందరినావలెలోకచోద్యముల్

చ. చిగురులసెజ్జవైచెద,విచిత్రపుఁబూవులమాలలన్ మెయిన్
నగలుగనుంతు,గోవిని ననారతమూఁచుచువిందుఁగూర్తునె
వ్వగలనుదీర్తుఁ, దీయనకుపాటలను జల్లని నీర మిచ్చెదన్,
సొగసుగఁజూపుచుండెదను జుక్కల మబ్బుల సూర్య
[చంద్రులన్ 10

తే. రమ్మ వేగమ్మవచ్చి సౌఖ్యమ్మలిమ్మ
నీవు రాకుండుమేని ఓపూవుఁబోణి!
యాలకదుపుల విడిచి యివ్వేళ నేను
పయన మగుచును నిన్ జేరవలసియుండు. 11

---

5 ఆర్యాంగనాస్వప్నము

—:o:—

కం. వేసవి నొక దివసంబున
గాసిలి సాయంతనమున గడుబడలికతోఁ
బూసెజ్జ నొడలు వాలిచి
యేసుఖమును గరము సిచ్చగించుచు నుండన్ 1

సీ. నెమ్మనఁగ్రిమ్మిన చెమ్మట లాఱిచి
మందమారుతము లానంద మొసఁగ
నవయువతతి పద్ద యలయికఁ దీఱిచి
మృదువైనపానుపు ముదముఁ గూర్పఁ
బవలెల్లఁజెందిన వడకొట్టు నడఁగించి
సాంద్రచంద్రిక కడు సౌఖ్యమిడఁగ
వ్యాపారమునఁగన్న వైకల్యమును మాన్పి
ధ్వనివిహీనస్థితి కునుకుఁ దేఁగఁ
గీ. అహాహ! కష్టులకెకద సౌఖ్యపదంబు
లంతకంతలై తోఁచెడు నంచు నెంతొ
మదినిఁ దలపోసి గాటంపు నిదురఁజొక్కి
నన్ను నేను మఱచి యప్పుడున్న యెడల. 2

చ. లలితవిచిత్రముల్ గనఁదొడంగితిఁ గన్నులఁ గట్టినట్టులన్
గలయనలేను సత్యమని గట్టిగ నొత్తి వచింప నేర; వేఁ
దలఁపఁగరావుపూర్ణముగ దాపఁగఁజాలను; నెమ్మనంబునన్
దెలుపుదుఁ గల్లయోనిజమొధీనిధులే తెలియంగ నయ్యె[డున్. 3

ఆ॥ వె. సౌధరాజతతులఁ జక్కనిబాటల
సుందరోపవనుల సొబఁగుమీఱి
చక్రవర్తినగరసరణిని బఱఁగుచు
వెలయునొండుపురముఁ దొలుతఁగంటి 4

సీ. నెమ్మనంగ్రమ్మిన చెమ్మట లాఱిచి
మందమారుతము లానంద మొసఁగ
నవయవతతి పడ్డ యలయికఁ దీఱిచి
మృదువైనపానుపు ముదముఁ గూర్పఁ
బవలెల్లఁ జెందిన వడకొట్టు నడఁగించి
సాంద్రచంద్రిక కడు సౌఖ్యమిడఁగ
వ్యాపారమునఁగన్న వైకల్యమును మాన్పి
ధ్వనివిహీనస్థితి కునుకఁ దేఁగఁ
గీ. అహాహా! కష్టులకెకద సౌఖ్యప్రదంబు
లంతకంతలై తోఁచెడు నంచు నెంతొ
మదినిఁ దలపోసి గాటంపు నిదురఁ జొక్కి
నన్ను నేను మఱచి యప్పుడున్న యెడల. 2
చ. లలితవిచిత్రముల్ గనఁదొడంగితిఁ గన్నులఁ గట్టినట్టులన్
గలయనలేను సత్యమని గట్టిగ నొత్తి వచింప నేర; వేఁ
దలఁపఁగరావుపూర్ణముగ దాపఁగఁజాలను; నెమ్మనంబునన్
దెలుపుదుఁ గల్లదో నిజమొ ధీనిధులే తెలియంగ నయ్యె
ఆ॥ వె. సౌధరాజతతులఁ జక్కనిబాటల [దుః. 3
సుందరోపవనుల సొబఁగుమీఱి
చక్రవర్తినగరసరణిని బఱఁగుచు
వెలయునొండుపురముఁ దొలుతఁగంటి 4

కం. ఆపురి చెంగట నొక్కవి
లాపము వినవచ్చె దానిఁగ్రమమున వినుచున్
"బాపము! కొండొకమానిని
వాపోయెడు ననుచు జాలిపడుచును జేరన్.
సీ. అపరంజి పసిచాయ నపహసించెడు మేన
వల్కలంబులు వింతవన్నె నెరప
శ్రీకారములమించి చెలువెలర్చెడు కర్ణ
ముల శిరీషము వింతమురువు జఱుపఁ
గంబుసౌందర్యంబుఁ గంకించు గళమునఁ
బూలదండలు వింతపొలుపు నిలుప,
నప్సరసాంగన నదలించు మోమున
శాంతభావము వింతకాంతిఁ బఱుపఁ
గీ. దనరు నిండుచూలాలి నాస్థలమునందుఁ
దనదు కేల్దోయి జోడించి వనటఁ బైకి
దృష్టిఁ దేలిచి కంఠంబు నెత్తియెత్తి
యేడ్చుచుండుటఁ గంటిని నెదుట నిట్లు 6
ఉ. "ఓయమ! మేనకా! కనుమయో! భవదీయసుతన్ శకుంతలన్
న్యాయమొకింతయైన నెదనారయకావరపౌరవాన్వయుం
డీయెడ వీడె నన్ను దయసీక్షణ సేయఁగదమ్మ వచ్చినన్
దీయఁగదమ్మ నీదరికి నింకెటు పోదును గన్యపాలికిన్

మః అలయార్తధ్వని నాలకించుచును నే నందే యటుల్ వింతమై
నిలువన్ ఖేచరమార్గమందుదిగుచున్ నేత్రోత్సవంబై శకుం
తల నత్యంత జవంబునన్ దివికి గంధర్వాంగనారత్న మిం
పలరన్ గొంచుఁ జనంగఁ గాంచితిని మాయంబాయెనేమో

తే. ఆప్రదేశముదాటి యింకరుగుచుండఁ [యనన్
దాపసుల కాటపట్టయి తనరఁ దగిన
వనము నొకదానిఁ గాంచితిఁ గనులపండు
వయ్యె నద్దానిఁ జూచిన యంత నాకు. 9

కం. సమిధలు పర్ణంబులు స
త్సుమములు దర్భలు ఫలములు శుభ్రజలంబుల్
విమల తపోధనులొందఁగ
నమితములై వెలయుచుండె నవ్వనమందున్. 10

కం. అందందున్ విహరించుచు
ముందఱ నొకచెట్టుక్రిందఁ బూర్ణశ్రమమున్
జెందిన పతితల తొడపైఁ
బొందిక నిదురించు వినయ పొలఁతిన్ గంటిన్. 11

మ. ఉపవాసశ్రమమెల్ల నామెవదనాంభోజంబు చూపించె, ధై
ర్యపుఁ జిత్తంబును నేత్రముల్ తెలిపె, దూరస్థానమే తెంచి [యం
దపతిన్ దద్దయు సేవ దేర్చుటలు తన్నారీమణిన్ బొల్చుదూ
రపుఁజూపుల్ మెఱయించె నిక్కము సతీరత్నంబనం జెల్లుగా!

మ. అలయార్తధ్వని నాలకించుచును నేనందేయటుల్ వింతమై
నిలువన్ ఖేచరమార్గమందుదిగుచున్ నేత్రోత్సవంబై శశిం
తల నత్యంత జవంబునన్ దివికి గంధర్వాంగనారత్న మిం
పలరన్ గొంచుఁ జనంగఁగాంచితిని మాయంబాయెనే మో [యనన్

తే. ఆప్రదేశముదాటి యింకరుగుచుండఁ
దాపసుల కాటపట్టయి తనరఁ దగిన
వనము నొకదానిఁ గాంచితిఁ గనులపండు
వయ్యె నద్దానిఁ జూచిన యంత నాకు. 9

కం. సమిధలు పర్ణంబులు స
త్సుమములు దర్భలు ఫలములు శుభ్రజలంబుల్
విమల తపోధనులందఁగ
నమితములై వెలయుచుండె నవ్వన మందున్. 10

కం. అందందున్ విహరించుచు
ముందఱ నొకచెట్టుక్రిందఁ బూర్ణశ్రమమున్
జెందిన పతితల తొడపైఁ
బొందిక నిడుకొంచు వినదు పొలఁతిన్ గంటిన్. 11

మ. ఉపవాసశ్రమమెల్ల నామె వదనాంభోజంబు చూపించె, ధై
ర్యపుఁ జిత్తంబును నేత్రముల్ తెలిపె, దూరస్థానమే తెంచి [యం
దపతిన్ దద్దయుసేవ దేర్చుటలు తన్నారీమణిన్ బొల్చుదూ
రపుఁజూపుల్ మెఱయించె నిక్కము సతీరత్నంబనం జెల్లుగా!

చ. అలసతి యెవ్వరోవినఁగ నన్యులకప్పుడ రైరి చిత్రమే!
యలఘుచరిత్రధర్మవిదుఁడంద్రుజనుల్ నిను నాదునాథునిన్
దలపుమి సత్యవంతునిగ నన్గరుణింపుము ప్రాణదానమున్
జలుపుమటంచు లేచి చనసాగెను దక్షిణదిక్కు చూచుచున్.

తే. దానిఁగని శీలయెవ్వర్తొ ధవునిజీవ
ములను ధర్ముండు వడిఁగొనిపోవుచుండ
ననుసరించుచునుండె నటంచు నెఱుఁగఁ
గల్గితినిగాని వెన్నంటగా వశంబె? 14

కం. మఱికొంతవడికిఁ దిన్నగ
నరుగఁగఁగన్నెదుట నతిభయంకర మగుచున్
వెఱపున్ గొలిపెడు నొకయెడఁ
గఱకుశ్మశానస్థలంబు గనుగొనినాఁడన్. [నన్

చ. పొగలెగయంగ నంటుకొనఁబోయెడు కాష్ఠములొక్కచోటు
నగము తగుల్పడన్ గొఱఁ నప్పురు మొండెము లొక్క [చోటఁ బూ
ర్తిగ నశియింప భస్మమయి రేగెడు నెమ్ముకలొక్కచోట నా
కగపడె నచ్చటెల్లెడల నర్థనిశీథిని భీతి హెచ్చగన్.

కం. అచ్చట నొకసాధ్వీమణి
వచ్చి మృతుండయిన చిన్ని బాలుని మేనన్
జిమ్ముంచఁగఁగడుగుచు నె
మ్మచ్చునసంచుఁ వెనుకాడ మాటిఁగనుగొంటిన్. 17

ఉ. హా!సుత!లోహితాస్య!యిటులౌదువటంచును నెంచనైతినే
నేసమయంబునందుఁ దుద కెట్టియవస్థఘటించెధాతయం
చాసతి యెన్నియోగతులనాత్మజురూపవిలాసమెంచుచున్
జేసెను రోదనంబుఁ గడుఁజెప్పఁగజాలను దానినియ్యెడన్.

తే. ఇంక నచ్చటేమేమొ నాదృష్టిఁ బడియెఁ
గాని సరిగను స్మరణకుఁ గానరావు
స్వప్నమగుటనునేమొ సర్వంబుఁదెలియ
నలవికాకుండె నాకిట నక్కటకట!

కం. ఆరుదఱిభూమిఁ గడవఁగఁ
జేరితి నేఁబోయిపోయి చిత్రంపుమహా
ఘోరవనంబున్ వల్లీ
భూరుహతతి కుంజవితతి భూతఘనంబున్. 20

సీ. ఒకసీమ దావాగ్ని సకలంబు కాల్ప వే
ఱొకసీమ మధువు కోరకము తొడుఁగు,
ఒకమూల వేటకాండ్రుచ్చులుపన్న వే
ఱొకమూల మృగజాతి యులివుఁగొలుపు,
ఒకచాయఁ గఠినకంటకములు విఱుఁగ వే
ఱొకచాయ పూలరాలిక లెసంగు,
ఒకవంకఁ బాము లూరకబుసకొట్ట వే
ఱొకవంక విహగంబులొనరఁగూయు,

నావనాంతరమందున సట్టి యిక్క-
నొక్క-యెడ బెదరుచడుచు నొక్క-యెడల
సంతసించుచు నడకలజటపి నాఁడఁ
జోద్యములనెల్ల కన్నులఁ జూటఁగొనుచు 21

చ. అటనడయాడుచుండగ నెయుంగననోర్తునుగాంచఁగల్గితిన్
బోటబోటఁగాచునశప్రివులుపోఁదుచువంగఁజెఱంగుదీసి "హా!
యెటువిడనాడిపోయితి మహీశ!నళా! యిదె రెండుచేసితే?
కట! కట! యిట్లు నన్నుఁ గడగండ్లను ద్రోసి తెయంచుఁ
[గుందఁగన్.

ఉ. ఎవ్వతె వీవ యో! యిటుల నేటికి నొంటరివైతివింక? ని
న్నెవ్వరువీడినారకటవి? నెందుల పాన పటంచు నెన్నియో
యవ్వనితామత్తల్లని రయమ్మున నేనడుగంగనుండినన్
రెవ్వన నాస్థలిన్ వజలి తెక్కలతో ననఁబోత్రి నెట్టులో.

ఉ. ఆపయిసాగికాంచితి మహాబ్ధిని లంక నశోకవృక్షపుం
దాపున రాక్షసాంగనలు తప్పక కావలికాచుచుండ లో
లోపల,రామ రామ,యనిఘోగుచునున్న పవిత్రినయ్యో! యే
పాపి తెగించెనో కొ. పరభార్యనుముచ్చిలనంచు నెంచితిన్.

కం.అంతటఁ జేరితి రాజస
భాంతర మొకదాని, దాని యతిశయమును నే
వింతగఁగంటిని, నొసుపఁగ
నెంచియు రా-రాజు కొంటమి యసనొప్పన్. 25

మత్తకోకిల

వృద్ధపౌరులు రాజబంధులు వేషధారులు మంత్రులున్
యుద్ధశీలురు వీరపుంగవు ఉద్ధతుల్ ఘనకాయులున్
శుద్ధవర్తులు తంత్రిబుద్ధులు శక్తయోగులు భోగులున్
దద్ధరాపతి కొల్వునందు ముదంబుగూర్తురు సర్వదా.26

చ. త్రుటినటనిల్వఁగాంచితిని ధూర్తుఁడుదిట్టతనాన నొక్కఁడ
చ్చటకొకతన్వి వేణిఁగొనిసభ్యులుచూడఁగనీడ్చి తెచ్చి,య
క్కట!భువనేశుఁ డెచ్చటికిఁగన్గొనఁజీరలనూడ్వఁబోవుటం
తట నలనాఁటికృష్ణయని ధ్యానమొనర్చుటభక్తితోడుతన్ఁ

చ. అదికనియేమి యాగడమయా!కడనూరకఁజూతురే మహా
విదులరుమీరలంచు నటవెంటనె లేచితి నామెఁగావఁగ౯
మది వడిహెచ్చఁజేంప నయినన్ దెలివొందితి నంతలోనె,నే
నదియొనరింపకుండఁగనయారె!కలంచు నెఱుంగజాలితిస్

ఉ. చూచితి లేచి స్వప్నమునఁజూచినకాంతలుపుణ్యలాట వేఁ
దోఁచెను భారతాదులను దొడ్డమెలంతలటంచుమెచ్చుటౌ
సౌ!చిరకష్టముల్ వడసియంతయు నోపికతోసహించువా
రేచిరసౌఖ్యముల్ కుదిరియెంతయుఁగీర్తివహింతురిమ్మహిన్

---

6 సృష్టి సూక్తము

కం. సారంగధరుని మెట్టనుఁ
జేరెదు దారికినిజనక చేరికఁగల పా
తేరునకున్ దిగుబాటను
గోరక యాలనడుమ నూడ్పుకొండ్రి మసలుచున్. 1

చ. తొలకరివాననీటఁదులదూగెడుకొండకొలంకుతూమునన్
గళగళ శబ్దగుంఫనమనర్గళమై వినిపింప వీను విం
దలవడఁ జెంగటన్నిలిచి యల్లమనోహరసృష్టిబోధ ని
శ్చల వివశాత్మనైచు, గనుఁజూపుల నొక్కక్షణమ్ము
గాంచితిన్. 2

కం. క్రొంజలముల కెంజిగితో
రంజిల్లుచుఁ బిల్లగాలి లాలనములకున్
బింజించెడు నలలెచ్చఁగ
సంజను బొడసూపెఁ గొలను స్తవనీయంబై. 3

మ. దరిపై మొల్కలఁ దేలుపచ్చిక వినోదంబయ్యె నందంబులన్
శిరముల్ చూపెడుతుమ్మచెట్లమునుకల్ శృంగారమైతోచెనా
మఱుఁగున్ గూండ్లనుడాగి ఱెక్కవిదలన్ మైవిచ్చుపక్షుల్
[కనన్
గఱవయ్యెన్ మిటిమీఱుమీనముల సోగల్ సొంపుపెం
[పాఱెడున్.

తే. అట్టిపేరను వినవచ్చు హాస్యరసము
లొలుకుపిలుపు పాడుచు "సానాసి! రాణి! రావె!"
"రావె! చిత్రాంగి! రాణి! యాలాగటించు"
వెంటనే నాపహూక్షి యూవెంటఁ దిరుగ. 5

ఉ. ఆపిలుపాలకించుటనె యాత్మగతంబునఁ జెంతమెట్టుపై
నోపెడపల్లెనోప్పికమకోత్సవమెచ్చఁగఁదద్వ్రిదేశసం
స్థాపితగాఢగానమును జల్లని గాలికిఁబుచ్చి యెవ్వరో
యాపగిదిన్ బయల్ వలికినారని యెంచితిఁగానిముందఱన్

ఉ. కంటిని మల్లెలోఁ బసలఁగాంచి నొక్కనితానమాశివాఁ
డొంటిగదేహమాక్షకొని మించిముద్రప్పినిగెచ్చిబెల్లుగన్
మంటినిదీసి లోవిసరి మట్టుము మ్మట్టమికించుఁ బోదమే
యింటికటంచెలుంగునిమ నింపుగ దేనినొ సర్మవాక్యమున్

కం. నేనది కనుగొనుచునె యీ
మానిసి కీప్రాంతమందు మక్కువఁదగులన్
మానవతి యెవ్వరితె యని
యానీటను మాటిసుడుల యంతనె చూడన్. 8

కం. నీడను నికనంత నొక
తాడిని డాగుండి తలనుదప్పించుక తా
నేడనుగనఁబడ కేఁతా
లాడెను నొకమహిషధాము నరసిన వాఁడన్. 9

ం. పై నెండకాయు నీటను
దా నావవల్లనుండి తనివిని గనమిన్
పూనిసి సరసపుఁబిలుపా
ప్రాణికి వినఁబడదు చిత్రరత్నాంగనినన్ 10

ం. మఱియొక మూ ఱతఁ డించుక
యరమరలేకల్లనల్ల నందఁపుమంతన్
దిరుగవె రత్నాంగి యనుఁ
దిరుగవె చిత్రాంగి యనుచుఁ దిరుగఁబాడున్. 11

శా. ఆపాటన్ రమణీయదీర్ఘముగ రాగానన్ దుదన్ బెంచి సి
గ్గేపాటున్ గనఁబోక పాడెఁగద రా యెంతైన మోహానఁదా
నాపట్టున్ మఱువంగనోపునది పోతైయుంట; నవ్వించదో
దాపున్ గగ్గవినోదినై వినుమమాత్మన్ వింతసంతోషికాన్!

ం. లోకంబున మూర్ఖులరై
మూఢులుగానుండు జనుల ముచ్చటఁగొలుపన్
సాకెదు రమ్య రహస్యా
శోకస్థలమదియ సృష్టిసూక్ష్మంబౌ రా! 13

---

7 చిన్న నిదుర పెద్ద నిదుర



ఆ. వె. నిదుర రాత్రిపూట నేఁ బోవునప్పుడు
ఘడియ యెంతయగుట గణనసేయఁ
గాలమెల్ల నొక్కలీలగఁ గడచెడు,
వత్సరంబు లనక వయసు లనక
వెలుతు ఱేదియుంచుఁదలపోయ నిసుమంత;
కనులుమూయునంత గాఢతమసి
వెలుఁగు చీకటి యను విభజనమే లేక
యొక్క కల సుదృష్టి నొప్పుచుండు.
మనుజజంతురాశి మఱచియే పోవుదుఁ
గునుకుఁగనినయంతఁ గూర్చుసఖ్య
మూతఁ డీతఁ డనెడు నంతర మెఱుఁగని
శబ్దరూపరహితశాంతి యొకఁడు
చిన్న యిట్టినిదురె నన్నింతఁదనియించఁ
బెద్దనిదుర యెంత పేర్మికలదొ!

8 నా య మె?

—:)o(:—

ఉ. నల్లనియుక్కుకాయమున నమ్మికఁగట్టిన దండ పిక్కలో
మ్మెల్లయుఁ బిక్కటిల్లఁ దల నెంతో భరమ్మును మోసి
కొంచున
ల్లల్లన రాజమార్గపునడన్ నడ తెంచెను కూలివాఁడొకం
డుల్లము తల్లడంపడఁగ నోపికఁబర్విడికొంచు నాసతో 1

ఆ. వె. నాదుబండికమ్మి సేదతీఱఁగనాని
యెదియొ చెప్పఁబోయి బెదరువడుచు
వెనుకనడచుచుండె విసువని నడకమై
వచ్చువాని చిన్నె లచ్చుపడఁగ 2

సీ. క్రింద బాటను రేఁగు కెంధూళిపటలంబు
సీలమండకు నెగజిమ్మ యుంట
ఎగఁగట్టి మొలచుట్టు బిగియించి త్రిప్పిన
గట్టిపుట్టము రొంటి పట్టువదల
ఆయాసమునకోర్చి యడుఁగిడునొడలంట
దట్టంపుఁజెమ్మటబొట్టు బలియ
తలను బుజమ్మును తడవు తడవు మార్చి
బరువు రెండింటికిఁ బంచిపెట్ట

గీ. క్షుత్తుచేఁ బొట్ట వెన్నంట నుత్తకాళ్ళ
నీడ్చు చుసురంచు నిఁక దూరమెంతొ యనుచుఁ
దఱుగ దేనాటి కనుచును మఱల మఱల
నన్నుఁజూచుచు నొకవెడనవ్వు నవ్వె 3
ఉ. ఆతనిఁజూచిచూచి యిఁకనాగక ప్రశ్నముభావవైఖరిన్
"మోతను జాలమోసికొని మోయఁగనేరనిపాటుతోఁ ప,నీ
రీతిగ నెందునుండి యెటకేగుచునుంటి" వటంటి నన్నులో
నాతురపాటుమీఱనతడాఁడఁగసాగెను నేను నూఁకొనన్.4
మ. చలిగంజిన్వడిఁద్రాగి వేఁగున నె నేసంసిద్ధునై యుల్లలో
పలిమన్నెంబులనుండి వత్తును కనన్ బందుల్ కలారల్ల ద
వ్వులగోదావరికవ్వలన్ నడబితిన్ బొప్పిల్లముధ్యాహ్నమే
కలియున్ గంజియుఁద్రావలేమనదకింకన్ చేలదేమెంతకున్
శా. తండ్రీ! పట్టణమింక నెంతదవ్వు?సంత్రింబందుమూపున్న నె
వ్వాంఛ్రైనన్ బెదరింతురే మొయియునన్ భాగ్యానకేమున్నదా
గుండ్రాతిన్ బలె బొండ్రభూమిమఱుఁగున్ ఘోరాటవిన్
గోర్పిల్వులుల్
గాండ్రింపన్ జరియించుమన్నెములపక్కన్ నక్కమా
తే. అని యనెడులోన మాబండి యుల్లలేఖ [బొంట్లకున్.6
పాకలనుదాటి వాని కీనలఁజెలఁగు
నేడుమఱ్ఱుల సత్రింబునీడ దరికి
వచ్చినది చూడు మల్లదే పట్నమనఁగ

చ. అదికనుసంత నెంతొ వినయమ్మున "నామన వాక్క-"
[టంచుస
మ్మదపురహాస్యపుంబ్రికృతిమన్నన సేయుచు "వెట్టిబాగులన్
సదయతఁజూడు" డంచును భుజంబున మోపునువిప్పియం
[దులన్
బాదివినకొ త్త పన్నిడని మొండినిఅొకటిముక్క-ఁదీసియే
విధమున నైనఁ దీసికొనివెళ్లు నుపాయముఁజెప్పుమంచనెన్

కం. ఏటికి? కొంపోమంటిని
చీటికి భయమంచువాఁడు చెప్పెఁ దలఁకుచున్
మాటాడక పొమ్మంటిని
వీటికి దాఁ గొ త్తయనుచు వేడెఁనుమిగులన్ 9

ఉ. బండిని గడ్డికింద నిడి పైనల గుమ్మముదాటునంతనే
యిండనితండ్రితండ్రి! యనియెంతయునన్ బ్రతిమాలుకొఁ
[గనా
తుండునుదాచిపెట్టి వడిఁ దోలుచు బండిని బోవనిచ్చితిన్
మెండుగసంతసంపడుచు మేనుజెమర్చుచువాఁడు వెంటరాన్

కం. ఆటంకము లేకుండఁగఁ
జీటికి సామ్మొయకుండఁ జేరితిమి పురిన్
మాటికి దండం బిడుచును
దాటించినయల్లముక్క-ఁదగవాఁడు కొనెన్.

చ. కొనుచునతండుఁ "దండ్రి! యటుకూలిని దెచ్చుకయిట్లు [కూడునన్
మనియెడు మేము నట్టడవిమూఁకలఁగొట్టుక వాడుకొన్న నె
వ్వనివొ యటన్న తీరుగను బన్నులవేయుచు వీదసాద నె
మ్మనమున జంతుఁగొల్చుటలు మంచియె న్యాయమె" యం
చు సన్విడెన్.

---

9 కళాశాల

చ. ఇట నిరుడిట్టిసంజలనెయివ్విధి నేస్తులతోడఁగూడి ము
చ్చట విహరించి యింటికిని బోవ నెప్పుడు జనంగఁజాలునేఁ
గట! యిది యేటికియ్యోజన కారణ చింతన సేయుచుంటి ను
త్కటముగఁ జూడఁజూడ నెదఁదట్టెను వింతవిచారభార

సీ. సొగలా శ్యామపున్నాగముల్ తెలిపూలు [ముల్.
చల్లవో? యిదియేమి చల్లకేమి!
ఇంపుతో ఘుమ్మను చంపకమ్ములు తావి
గుప్పవో? యిదియేమి గుప్పకేమి!
దిటములై పెరిఁగిన వటవృక్షములు చాయఁ
జూపవో? యిదియేమి చూపకేమి!
పూతనై ప్రవహించుగాకమి తెమ్మెర
వీవవో? యిదియేమి వీవకేమి!

కిచకిచ మటంచు చూరులపిచుక లిప్పు
డెగురవో యుందు? యిదియేమి యెగుర కేమి!
బెదరి బెదరి గోడల మేఁకపిల్ల లిపుడు
రాయవో యుందు? నిదియేమి రాయ కేమి! 2

ఉ. ఆడరో? మోర్లిఁబచ్చికబయళ్లనుగొందఱుబంతులాటలన్
బాడరో? వెన్నెనిర్ఝరిణిపజ్జనుగొందఱు పాతపద్యముల్
కూడరో? లోపలన్సభలఁగొందఱు వాసరచిత్రచర్చలన్
జూడఁగనద్దియెల్ల తొలిచొప్పునెపోఁజఱుగంగనయ్యెడున్.

కం. కారా మునుపటియొజ్జలు?
తేరా సంఖ్యను మునుపటిరీలన్ ఛాత్రుల్?
ఈరా మునుపటివిద్యల?
నారయ నదియెల్ల నడచు నప్పటి యట్లే. 4

తే. అయిన నెమ్మనమందున నభినవముగ
నుదయమొందెడు నొకచింత నుండనైతి
నేనుకొన్నాళ్లు లింకిందు నేర్వనైతి
నంచునై యుండనోపునో? యదియుఁగాదు. 5

చ. పొదలు కళావిధానముల పొందగు నీవర పాఠశాలలోఁ
జదివినవారుకారె మఱి చాలపరీక్షఁ గృతార్థులౌచు స
మ్మదపడువారుకారెయిటుమున్గలకాలమునుండిపాఠకుల్
మదిఁదలపోసిరే యిటులమూఁకమానసమ్ముల్ వింతగన్

కం. ఏమో వారలు నావలెఁ
బ్రేమంబునఁ జింతచేసి వింతగఁదోపన్
వేమాఱు తలఁచుకొనుచున్
గామితకారణముఁ దెలియఁగాఁజాలరొకో.

సీ. అరయ నియ్యది మన యర్థపుస్తకమందె
కనిపించు నీగురున్ వినఁగనేల?
ఊహింప నిది మన కుత్తరాశ్రితయెకాదె
వృథగను నీగురున్ వినఁగనేల?
భావింపఁ దొదకలపశ్నంబులే తెల్పు
మునుముందు నీగురున్ వినఁగనేల?
తలపోయ నిదియెల్ల తెలుఁగుసంస్కృతముగా
విదితంబె యీగురున్ వినఁగనేల?

గీ. అనుచు నెంచుకొనుచు గురుల్ వినుచు దానిఁ
బెడచెవినిబెట్టి కొన్నాళ్ళు కడపితిమిగ
చదివి చదువని చాడ్పున సంతసమున
నొజ్జలును మమ్ము దయఁ జూచు చుండుకతన.

హాయపరిచారరగడ:—

మత్రేయూడ మంటినాడ
గోత్రపిల్ల కొసరిచూడ
భూరుహాములు పూలువిడువ

పాఱునదిని బడవ నడువ
కూలిపిల్ల కూడు తేఁగ
బాలుఁడొకఁడు బండి లాఁగ
నరసికొనుచు నందుఁబాడఁ
గఱచి గంటఁ గడపు వాఁడ. 9

సీ. అగ్గింపకుందురె న్యాయశాస్త్ర మెఱింగి
తలఁపులన్ నిచ్చలు తగిలియున్న
కొనియాడకుందురె గురువిధానము నేర్చి
కట్టువాండ్రకుఁ జెప్పఁ గూరుచున్న
నుతియింపకుందురె జత పరీక్షలుఁ దేఱి
యుద్యోగ పధికార మొప్పియున్న
వినుతింపకుందురె ఘనశిరుల్ గణియించి
గుణియించుచుండెడు గొప్పనున్న
గీ. సన్నుతింపరె పట్నవాసంబు నున్న
బొగడకుందురె పల్లెలఁ బొదలుచున్నఁ
గ్రిందటేడింద విద్యలఁ గెరలి నట్టి
ఛాత్రిసత్త్వము లీ కళాశాల నెంచి. 10
చ. పొడమెడు యౌవనంపు నెఱిపోఁడిమివావిరిపుట్టురత్నమిం
పడర కళాప్రయుక్తముగ నచ్చపువిద్యల సానఁదేఱి యె
య్యెడ గురువిచ్చు నెత్తుడుపులీనెడుకాంతిఁజెలంగినట్టియా
కడచిననాళ్ళఁగోర్కె మెయిఁగ్రిమ్మఱరమ్మనవచ్చునట్టివే?

---

10 వా రి ని పా త ము

మ. తుదినీదర్శనభాగ్య మబ్బెనుగదే! తోరంపుసంతోషమీ
మది రెట్టింపఁగఁ బాపనాశన మహాంభఃపాతమా! నీవు నీ
కదె! చెంతన్ విలసిల్లుచున్ బ్రచురమా యాకాశగంగాం [బువుల్
రొదగా మబ్బులు ముస్గువెట్టుకొన, నాలోచింపఁ జోద్యంబవే.

ఉత్పలమాలిక

వారినిపాతమా! యిటులపర్వత రమ్య రహస్య సీమలన్
స్వైరవిహారివై రదనపంక్తియనంగ గుహాస్యమందు, మం
జీర మనంగఁ బాదపవిశేషపదంబుల, వ్రేలుముత్తియాల్
పేరన శైలకంఠములఁ, బృథ్వి మెఱుంగన రాలుటాకు న
వ్వారిగఁ గానిపించి తొలిపల్కు తెఱంగున మ్రోయుచుం [దువే,
కోరికనాట్యమాడుదె, యకుంఠితమాతలఁ బ్రోలువోలెఁ జె
ల్వారుదె, చాటుచాటు వెలివత్తువె; చూడవినంగ నౌర! ప
త్త్రిరులు నీదు పోకడలు, తెన్నిది యంచు నెఱుంగలేము, నీ
పెబాఁదున నర్థమేమికలదో గ్రహియింపఁగలేము, కానలో
ఘోరమృగాళిఁ దావకసుగోష్ఠి సతంబును బోధసేయు, నీ
నీరముతన్ప నీదు రమణీయవిలాసము కంటికింపుగాన్

దూరము నివ్వనాంతరపుదుర్గమమహాకనుమన్ సృజించెనో!
భేరి నినాదమట్లు వినిపించెడు నీధ్వనిసేతఁ బిల్లలై
చేరి, వియచ్చరాంగనల శ్రీఁగనునీనడసేత బ్రాయపుం
బూరుషులౌచు మోహపడి, పూర్ణమతుల్ ముదుసళ్ళ
[తెల్ నెఱుల్
తీరున ఫేనమీను నినుఁ దెల్వికినిల్వవటంచుజ్ఞానులై
యూరసి, సన్నుతింతురికద యాతురలన్ భవదీయయాత్ర
[కుల్

---

11 వింత విలోకనము

—:)o(:—

చ. పదివయి నాలుగేండ్ల యల బ్రాయపుఁ బెంపువహించుమై
[పసల్
కుదిరిచి కచ్చుకుచ్చెదగఁ గూరిచికట్టిన జిల్గుచీరసొం
పొదవఁగఁ గన్యకామణిమహోదధిసాంధ్యతరంగఫేనసం
పదలకెలంకునొక్కరిత స్వైరవిహారిణియౌచుఁజొక్కెడున్.
చ. అరయఁగఁ గానరారుకద యాప్తులు బంధులు కానియా
[మెముం
దఱి వెనుకెందుఁ జూచినఁ దదాత్మను నెంతయుఁగోరి యే
[మనో

హారునకొ యిట్టులట్టుల నఁజాడుచునున్న దటన్న జూపులం
దరమర యించుకేనిఁ గననైతిఁ గరంబు విమర్శ సేసినన్. 2

సీ. పెదఁబయ్యెదను పూత్రి నుదుట ముంగురులొత్తి
చలువ పయ్యెరల నానక్తిఁబేల్చి
విరియురింగు లదల్చి యొరయునందెమఁటల్చి
పైఁబడు సీటవిభ్రమతనాను
మొలనూలు సడలించి జడ పూలు కుదియించి
గుల్లరంగుల మేలుకోర్కెఁ నేరుఁ
గెమ్మోవి నవ్వుఁదాల్చి కేర్ఁగన్నుఁ గవఁదేల్చి
యలయపారాబ్ధి ప్రియానఁజూచు
గీ. నంతియేకాని యితర మొక్కింత కనదు
పలుకరించదు కడు పారవశ్యయగుచుఁ
దనదుహృదయాబ్జమం దెట్టి తలపులూని
మెలఁగుచున్నదొ తెలుపదు తొలఁగిచనదు.
తే. ఎవరి లతకూన యగునంచుఁ దివిరి యెవ్వ
రైనఁ బలికింప యత్నింతురేని నౌర!
నిష్ఫలంబయ్యెడిని నల నిమిషమందె,
ముగుదసిగ్గు తొటిర్లెఁగ మూర్తిము వెట్టు. 3

ఉ. తమ్మొదయంటులేనినవతోయజరాజముబోల్కిదోషహీ
నమ్మయిశుల్కినాపె వదనమ్మునఁ బెట్టనిసొమ్ముకాఁగఁ
[జే
మమ్ము తలిర్చుచుం బరుల మానసమున్ హరియించి
[నూత్న భా
వమ్ములనిల్పి యారా! కనుపట్టెదునొక్కనికొక్క వైఖరిన్

ఉ. ఎవ్వరి చిన్నదాన వగుదేటికి నొంటిగ నిట్లు వచ్చితో?
యెవ్వి త్వదీయభావనములిట్టెటునాకొకరవ్వ దెల్పుమీ
మవ్వపుజవ్వనీ! యనుచుమామకమిత్రివరేణ్యుఁడొక్కఁడా
నివ్వెరపాటుఁదీర్చుకొనసీతిమెయిన్ గదియంగఁబోయినన్

ఉ. అతని సాహసంబుఁజెపి యుల్లస నేసిటు వల్కెనొఁడ; నో
భ్రాతృవరేణ్య! యుట్టిఁగని రామునకొహార ముగ్ధచేష్టసం
భూతకలారహాస్యముల బొందెదతున్ వెలియాటలేల యీ
కూఁతుక యూరుపేర్వొడిచికూర్చెదుదృష్టిసుఖాబ్ధిఁదేలుమా

కం. అని యతని సమ్మతింగొని
గొనబగు నొక యిసుకతిన్నెఁ గూర్చుని తమిమా
కనుఁజూపు సాగునంతకుఁ
గనుఁగొంటిమి అల్లవింత కన్నియ మిన్నన్. 8

చ. కనికనియామెచెయ్యులనుగౌతుకమంచుచునెట్టకేలకున్
గనఁబడదింత దవ్వరిగఁగన్నియ యెవ్వరిదానటంచు నె

మ్మనముఁన నద్దిమెల్లమటుచూయఁగఁదాలిచియప్పుడప్పుడ్ఢ
ప్తినిఁగొని మేముతద్విధమువింతవిలోకనమంచు నెంతుమే

---

12 శాద్వలసుమము

చ. జలజలజాలువాఱు నొకసన్నని తీయని పంటకాల్వకా
వలిదరి నిర్జనంబయిన పచ్చని మెత్తనిశాద్వలాంకురం
బులపఱవున్ మనోహరపుఁ బొద్దును బుచ్చుచునున్న
[నాదు క
న్నులకునుదర్శనీయసుమనోజ్ఞసుమంబొకటస్లైశోఁచుచున్

చంపకమాల.

తనదగు చిన్ని మోము నొకతట్టునకుక్ మఱలించి గడ్డిలో
గొనబగురంగుడాచుకొని కొంకుచునుండినదంటినిట్లు "ఓ
మనసగుపువ్వుమిన్న! యనుమానమదేల? త్వదీయజీవనం
బునకునుసాటియెద్ది? పెనఁపున్ గనుదానవు పచ్చికంములన్,
దనిసెదువాఁగుతుంపఱ, విదాహముతీర్చుకొనంగనేర్తువే
ననుఁదుహినంబులన్ ఋతువునున్ బడువానల, నైక్యమా
[దువే

జనుఁగునుడు ప్రకాశమునఁజెల్వగు వెన్నెల తెల్పులందు, తే
తనవులఁగుల్కఁ దేయరుణతన్ బ్రభవించెను బాలభాను చూ
డ్కి నిరమణీయ సంచలనక్రీడలఁజొక్కదె మందమారుతం
బున, బెదరంగనేల? మొగమున్ బెడపెట్టఁగనేల? సమ్మదం
బును విడనేల? యీవ" నినఁబుశ్వేటు మాఱువచించె

["నన్న! యా

ఘనమగుభోగముల్ పడయఁగన్ దగుటల్ మునునీదుపాదఘ
ట్టనమునుదప్పఁజాలినకదా యనియాసలుబాసితిన్ గడుః"

---

13 రావిరవల్లిక

—:o:—

ఉ. పల్లియమూలవీథి నలువంకల నింకొకయిల్లులేదు మా
పల్లనభోజనాలసమయంబయి సందడితప్పె నోషధీ
వల్లభుబందువన్నె కనుబండువొనర్చెడుఁ బంటచేనులన్
సల్లలితానిలంబు వెదజల్లెడుఁ జల్లదనమ్ము మాఁకులన్.
తే. ముంగిలినెసంగు తిన్నెపై మోదమలయఁ
జుట్టుఁ జోద్యంబు కందోయిఁ జూఱఁగొనుచు
నొండు నవయువానుండు కూర్చుండియుండె
సృష్టి నగ్గింపనెంచు కవీశుమించి.

శా. ఆహాహా! నవతెల్లఁ బాటు నడిఘుర్మాంభః పరిపూతంబులౌ
దేహంబుల్ తనియన్ జెలంగు నిటనీ వృక్షంబుగన్ సృష్టియు
న్నాహా బాహిని రాచుకొంచు నవసుధంభాధిక్యమున్ జూపసం
దేహంబందని పట్టణస్థులిపు సిద్ధింపంగఁ బోనేర్పునే? 3

తే. నీలజీమూతపథమునఁ గ్రాలుచుండు
గోళముల నిన్ని చంద్రికా! లిలఁ గాంతు
నోగు బాగుల నుయ్యాల లూఁగుచుండి
యెపుడొ నెలకొక్క మాఱెప్పు నెలయుచుండు. 4

తే. ఎడపదడపను వరిమళ్ల కుపులందుఁ
గలియు నీసుధాకరవృష్టి కలసనేమి
ధాన్యము పసిమిచాయను దనరుచుండు
వట్టినీటనె యగునేని నట్టిలున్నె? 5

తే. ఇరులు కవిసెడు నింతలో నెంత నుండొ
తోయదాచ్ఛాదితుండయ్యెఁ దొగలఱేఁడు
ఓహో! చిమ్మెడు చకచక ద్యుతుల నందు
సానరాపిడిఁ జేఁయు వజ్రంబు సరణి. 6

తే. నిర్మలములగు కాలువ నీరములను
ఆకుల మఱుఁగు వెన్నెల నూఁద మయురె!
చూచుకొలఁదిని సొంపుగఁ దోఁచుచుండె
మచ్చలు కలట్టిలేడి మెయిమచ్చు మెఱసి. 7

తే. డోలికలఁ బండుకొనుఁ బసిబాలలట్లు
కెంపులొలికించు చిగురాకు జొంపములను
గూర్కునొందెడుఁ బోలు శకుంతతతులు
కానిచోఁ జెవినిబడదె కలరవమ్ము. 8

తే. గోపబాలుండు పొలమున గోగణముల
విప్పి పాలకావడినూని వేణు వూదు
కొనుచుఁ దనయున్కిఁ జేరెడు వినఁగనయ్యె
హృదయరంజకమైన శ్రీకృష్ణగీతి. 9

తే. ఇంతదనుకఁ దల్లిపొదుఁగు సంతసమున
గడుపు నిండారఁ గుడిచి మాఁగన్ను వెట్టు 10
వెల్లలేఁగపైఁ బ్రసరించు వెన్నెలజిగి
సితతరంబయి నిశ్చలస్థితిని నెగడు.

తే. అదియె చలియించు పచ్చిరావాకుపైని
చాయతఱుఁగుచు మిగుల చంచలతఁ బెరయు
అబ్రపడనేల? సహజంబె యద్దియెందు
నాశ్రయంబుల గతులెపో యాశ్రితులకు. 12

తే. అలరుఁ గొమ్మల రవళిక నాలకింప
సాఁకబడెనేమొ నిశ్శబ్ద మీకడలను
శాంతమాధుర్యరవము నిరంతరంబు
వినఁగవచ్చెడు నుండిలే ఉనఁగ నహహా! 13

ఉ. ఇట్టిమనోజ్ఞసీమ లభియించిన నిర్మలమానసంబునన్
గట్టితపస్వియొండు పరకాంక్షలఁ ద్రెంచితపం బొనర్పఁడే?
అట్టిననేల యుండునపవర్గావనశీలుఁడు ముద్దుగుమ్మఁ జే
పట్టి మనోజులీల కయివారము సేయుచు హాళిఁ దేలడే?

కం. అని పలుతెఱఁగుల సృష్టిని
గణియించుచు నమ మనమున ఘనముగ నెదియో
వినుకలిబడ వినుచును నది
తనుఁగాదని యెంచుకొనుచుఁ దరుణుండుండన్. 15

కం. అమ్మాయీ! మగనికి నీ
ళ్ళిమ్మా! లేవంగవచ్చు నెప్పుడును నాల
స్యమ్మేయగు ననియెడు వా
క్యమ్మును నొడువంగనయె గృహాంతరమందున్. 16

చ అదివిని యేయనన్ బెరటియందలరారెడు "వర్ల" బావియం
దుదయమునొందె నీరములనొప్పగఁ జేదెడునిస్వనంబులన్
బొదలెడు కంకణప్రకటపూర్ణ ఝణంఝణ, మంతకంతక
య్యాది తమినాలకించుచును నాదెసనాతని దృష్టిపాఱగన్

ఉ. లోపలనుండి చంచలవిలోచన యొత్తుక నిండునీళ్ల చెం
బోపిక నొక్కకేల ధవళోచితమౌ మడుఁగొక్కకేల నెం
తో పసుపుప్పతిల్లఁగాని దోపినకుచ్చెనుజార్చి గుమ్మమం
దాపరువంపుమూర్తి కన నల్లనడంగుచునుంచి లేచుచున్.

ఆ. ఎన్నికలనుగన్న యించువింటి తీగించి
వదలు మోహకుసుమ బాణుఁడనఁగ
బొలుపు వలపుఁ దెలుపు బొమగవఁ ద్రిప్పుచు
నోఱపుఁజూపు చుఱుకు నెరపుచుండి. 18

కం. తడిసిన హస్తతలాబ్జముఁ
దుడుచుచు నద్దానికతనఁ దొలఁగిన పయఁటన్
వడి సవరించుకొనుచు న
య్యెడ ద్వారంబుపయి నొరగనెంచుచు నుండెన్. 19

మ. వనజాక్షీ! యెదిరైననుండునట నాద్వారంబుపైనానఁబో
కనుచున్ గాంతుఁడు కాంతపాణితలమత్యంతంబుఁ జేఁబట్టిపే
రనుఁగున్ గుప్పుచుఁ జేరఁదీయుచును గాఢాలింగనోద్యుక్తుఁడై
తనవామాంకమునందునిల్పుకొని యాతన్వంగితో నిట్లనున్

మ. చెలియా! చేతులిలాఁగ కున్న జలముల్ చేదంగ వ్రేళ్లెఱ్ఱగా
నలిఁగెన్ బోఁగలశంబు తెచ్చునెడ మేనన్ జెమ్మటల్ వోసెనే
యలివేణీ! మొగమట్లు వెట్టకుము సిగ్గందంగ రాదింక నో
ళ్లలయన్ దంపతులొండొరుల్ తెలుపుకోనాయాసముల్
[తీఱెడున్.

తే. తనదు పదునాలవకళను దప్పికడవఁ
గ్రిందు మీఁదను బడుచుండె నింపుఁ డంపుఁ
బద్మముఖి! నీ క్షణక్షణ వర్ధమాన
మైన యాననశ్రీఁ జూపనగును గృపను. 22

కం. కంటేశారద కౌముది!
వింటే నిశ్శబ్దమహిమ! వెలఁదీ! నిక్కం
బింటికి ముంగడ నిట్టివి
యుంటొక భాగ్యంబుసూవె యుత్సవమొదవన్. 23

ఆ. వె. కుందరదన! నీదు మందహాసరుచులు
వనజగంధి నీదు తనువు వలపు
లేఁతవెన్నెల[illegible]నలవాతపోతములను 24
వెలితి నెల్లఁదీర్చ వెలయుచుండె.

తే. తెల్లనగుఁ బూలగుత్తులఁ దెఱవ లిట్లు
తమ వినీలంపుసికలను దాల్చుచుంటఁ
జూచి మబ్బులు చందురు దాచుచుండు
అల్లదే! చూడు నామాట కల్లయేమొ! 25

తే. అందమున్ జక్కఁజేసికో నద్దమెరి
యాస్యమునుఁ జూప వానితో హాస్యమాడ
సరసి యాత్మతలమ్ము చంచల మొనర్చు
భావహీనమ్ములని వానిఁ బలుక నగునె! 26

తే. కొక్కె మొకయింత గట్టిగ నొక్కుకొనుము
గీసికొనుకంటె మెడవంచ కీరవాణి!
పలుకు బంగారమాయెనా వాతెఱలను
మెదపవేటికి? యిచ్చోట మేరకాదొ? 27

తే. రమణి! తెలియుమా వెన్నెలరాత్రులందు
చెలులు చెలువులు కూర్చుండి వలపులూర
ముచ్చటలఁ దేలుదురె యేని ముందుజన్మ
మందు వారు చకోరద్వయంబు లనుచు. 28

చ. పలుకుచునట్టె యాతఁడెలబ్రాయపు బాహువునుం బ్రి [యాంగనా
లలితవిభూషశోభితగళంబునఁ గౌఁగిలిపూర్తిసేయ జె
క్కులకును దార్చినొక్కికొనగోరులతోనిమురంగఁ బోయినన్
నెలఁతుక దాని నెల్లరమణీయముగాగ్రహియించినవ్వుచున్.

కం. నాథా! చెల్లునె మనకిటు
వీథని సయ్యాటలాడఁ బెఱవా రరయన్
శోధింతురు సఖు లెఱిఁగిన
బాధించెద రెకసకియపుఁ బల్కుల నెంతో. 30

తే. అనుచు ననియెడుసతినుడి నాలకించి
హస్తతల మల్లనల్లన నంముకొనుచుఁ
జెక్కుఁ జెక్కుఁ దార్కొనఁ జేసి మక్కు వెసఁగ
నమలసృష్టి హాస ప్రేరితాత్ముఁ డగుచు. 31

కం. బాలా! భార్యాభర్తలు
హేళిం దేలంగఁ గోర నన్యుల వేళా
కోళము లాటంకములా
యీలీల విచిత్రసృష్టి యెన్నఁడుఁ బొడమున్. 32

తే. కలికి! కావలసినపుడు కలుగఁబోవు
మంచిసమయంబు లవి యసామాన్యములును
కావున యదృచ్ఛ నయ్యవి కానఁబడిన
ననుభవింపఁగ నొప్పగుమనుజునకును. 33

తే. ఉవిద! అన్యోన్య మెడఁబాసి యుండునట్టి
దంపతులు ప్రాయశంబుగఁ దలఁచుచుంద్రు
కూడుకొనుటకు రేయెండ వేఁడి వేచఁ
గూడినమనము వీడంగఁ బాడియగునె? 34

ఉ. అంతియకాక యిప్పుడిట కన్యలు వచ్చెడువేళకాదు శు
ద్ధాంతరహాస్యలీలఁ దలఁదన్నఁగఁజాలెడు చొప్పుమీఱునే
కాంతమొసంగు నిందనుచుఁ గాంతుఁడు సంతసమెచ్చఁ
[దృప్తినొంఁ
గాంతసుధాధరంపునవకంబును ముద్దిడుకొన్న మెల్లనన్.

కం. మదవతి నాథునితో ననె
నెదుటనలరు రావిరవళి కెసఁగుచు నుంటన్
ఛదనంపుగూటి నిదురన్
గుదురుపడెడు పక్షి మేలుకొనుటన్ గనుచున్. 36

ఉ. ఎవ్వరు కాంచఁబోరనుచు నిప్పుడుమీఱలువల్కినట్టి వా
క్కవ్వలబెట్టి కట్టైమట నాధరణీసుహా సంభ్రమ శ్రితం

బవ్వివాహగంబులన్ నిమరనల్జడివెట్టుచు జూపునీదిశన్
మవ్వపుముద్దుఁబెట్టి నను మన్నన మీారిటుసేయు చెంచు
తే. దాన తరుణుండు వల్కెడుఁ దరుణినెంచి [చున్.
"నీవు కనుగొన్న దంతయు నిశ్చయంబె
కాని దానికి నొండొక కారణంబు
కలదు నీకును నయ్యది తెలియు సకియ!"
తే. "పలికితిని నేను సందర్భవశత నట్లు
కారణంబేమొ చెప్పరె మీారు తొల్లి
మీాకుఁ దెలిసినదంతయు నాకుఁ దెల్ప
బాసచేసిరి చెప్పమి పాడికాదు." 39

ఉత్సాహము:—

అనుచు నెట్టివింత కారణాంతరంబు తెలుపునో
వినఁగ మనము సంభ్రమింప వెలఁది ప్రియునికంఠమున్
దనదు మృదులబాహులతలఁ దగఁబెనంగ వేయుచున్
వినయభావ మెనయు మోము వెడఁదయెడఁదఁ జేర్చినన్.
చ. నెలఁతరో!సాధ్యమే మదికి నీకడ దాపఁగనంచునామెనా
చెలువుడుఁ బ్రక్కకున్ దిగిచి చెక్కిలయన్ మణికట్లుపా
[త్తుచున్
మెలికలు వేళ్ళనల్లుచునుమించెడునెయ్యపుశ్రద్ధనొగ్గు పీ
నులకును విందుగాఁ గతమునున్ నుడువంగఁ దొడంగె
[నివ్విధిన్.

సీ. వడకొట్టు ననుకొంచు జడియంగ నేటికి
కలుగుచుఁబోఁ బొదుగునఁ గాల్వనీళ్లు
ఎండదెబ్బనుకొంచు నెద నొంద నేటికి
పొదలుబో నిరుగడన్ భూరుహాళి
వేఁడిగాడ్పనుకొంచు వెనుకాడనేటికి
జరగుబో నెడనెడఁ జల్లకడలు
ఆకలియనుకొంచు నాగంగ నేటికి
అమరుబో నూఁకూర నన్నసత్రి
తే. మనుచు నెట్టెట్టో సరిపుచ్చుకొనుచు వైళ
మత్యవసరము లైనకార్యములు పిలువఁ
దప్పదని బాటసారులు తఱలుచుండు
మట్టమధ్యాహ్నమున నొండుచెట్టు క్రింద. 42
ఆ. బండి నాపుచుండి బండివాఁ డంమున్న
వారితోడ నిట్లు పలుకసాగె
నిందునుండు నేను ముందుఁ గానఁబడెను
దారి తిన్నగానె యూరుఁ జేర్పు. 43
ఆ. మీ రడిగినయిల్లు దాటినే పోవంగ
రావిచెట్టునొండు వ్రాకఁ గాంత్రు
దానికెదుట కలదు త్వరితంబుగను రండు
పొద్దుక్రిందు తిరిగి పోవుటకును. 44

ఉ. ఆపలుకుల్ వినంబడినయంత నెపూరుషుఁడొక్కరుండు బం
డాపుమటంచు గ్రిందదిగియంపున నింకనుగూరుచుండి యే
మో పలుతీసులన్ వివిధయోజనలన్ నిదురించు బాలకున్
లేపుచువచ్చినార మదె లెమ్మిఁక నెల్లినిదీయుమాయనన్

తే. షోడశాబ్దలతా సుమశోభగరిమ
యొడలిఁ దన తాపులను నలుఁగడలఁ బరప
బాలకుండును డిగియెను బండినంత
నుభయులును దోవఁగొనిరి మృదూక్తులెసఁగ. 46

చ. పురవన శోధచేసితిమి ముఖ్యకులాబ్ధులనెంచినార మెం
దరసిన గాని, యొక్కవిధి నక్కఱలేదనినాఁడ విందిఁకన్
సరిపడఁబోవునే మనకు సత్ఫలమున్ బడయంగఁజాలుదే?
పరుసఁదనంబుఁ బోవిడిచి భావనసేయుము తృప్తి నెంత [యున్

తే. అనెమఁ బూరుషువచనంబు నాలకించి
మాఱుమాటాడ కల్ల కుమారవరుఁడు
చుట్టుపట్టుల జనపదచోద్యములను
దేరకొనఁజూచుచును నడతెంచుచుండి. 48

తే. మొదటియుసుఁగునెపోసెను ముచ్చెమటలు
నొడలిఁ గ్రమ్మెను దుస్తులు తడుపుచుండఁ
జేరుమాలున నొత్తుకోఁ జెంతనున్న
పొలముగట్టున మామిడి చలువనిలిచి. 49

తే. మెఱకమడిని వేసిన గడ్డిమేటినీడ
కల్లనల్లన దుముకుచు నరిగియందు
జాఱు గింజలనేరుకో జంట కుదురఁ
గూఁకుము మురిపెంపు ముద్దులగువ్వఁ జూపు. 50

తే. అంత కంతకు వేఁడిమి నధిక మగుచు
నందుకొను గాడుపునను నాయాస మెచ్చఁ
గాపువట్టిన కొబ్బరి తోపుకెలన
నాగి యిసుమంత విశ్రమం బంద వేచి. 51

తే. కంచెలోపల విరిసి పుష్పించుచున్న
బండిగురివెంద తీవెను వలపుమీఱ
లేవనెత్తుచుఁ దక్కిన లేఁతలతల
గణనసేయుని తాళవృక్షంబుఁ జూపు. 52

తే. కనఁబడెడు నీరములు దప్పిఁదనుపుకొంద
మవయవంబులఁ గడుగుద మనుకొనంగ
జాతి పావంచరేవు నానీత మగుచుఁ
దారసిల్లిన చిన్నకోనేరు దిగుచు. 53

తే॥ ఉదకములఁ దేలి రాజిల్లుఁ గొదవపువ్వులు
మిగుల నింపుగ సొంపుగ నెగడుచున్న
విడిచి పుచ్చుచు బద్మముల్ఁ విడుపుఁ బొందఁ
గొఱలు ప్రాతప్రభాకర కరముఁ జూపు. 54

ఆ. వాని బూరుషుండు పరుసఁ గనుంగొని
తనదువాక్యములకుఁ దగనోసంగు
నుత్తరంబులట్లి చిత్తంబు నెఱుఁగుచు
మేలుఁగోరి గొడుగు మెల్లనొక్క-

చ. ముడుచుచు రావియియ్యదియె ముంగల నిల్లదెయంచు [వేఱుగా
నడుగక మెట్లనెక్కుచునునాతలుపుల్ దెఱవంగఁదట్టినన్
వడిగృహమేధి దగ్గఱగుబందుగు లెవ్వరొవచ్చిరంచుఁదా
గెడ నెడలించిచూచె స్మృతికిన్ స్పృశియింపదు వారిఁ [జూచుటల్.

తే. అయిన మర్యాదకనుక పాద్యంబు లిచ్చి
లోపలికిఁగొంచు బల్లనుజూపి యచటను
నెలమి దయసేయు డంచు శీతలజలమ్ముఁ
గోరిలగానిడి దప్పికఁ గొంతఁదీర్చి! 57

తే. ఎండఁబడి వచ్చినారలె యిల్లువిడిచి
యెపుడు బయలుదేఱిన వారొ యిర్వురిపుడు
సరగ మడిఁగట్టుకొని లెండు జలుపఁ దగును
ముందు భోజనంబేమి మోమోట పడక. 58

తే. అనుచు వడివడి పట్టుపీతాంబరములు
తెచ్చి యిచ్చిన వానినిఁ బుచ్చుకొనుచుఁ

బూరుషుండును సందర్భ పూర్వకముగఁ
బలుక సాగెను నించుక బయలు పడఁగ. 59

తే. ఆర్యసత్తమ! యేమాత్రి మన్యసరణి
నెంచబోకుడు మీరలు వృద్ధులగుట
మమ్ములను జూచియుండరు మాజనకుల
జననులను దెల్ప నెల్లవిస్పష్టపడెడు. 60

తే. అంతెకాక వచ్చిన కార్యమంత యిందు
సానుకూలంబు కాఁగలదేని ముందు
మీరు పిలువకే వచ్చెదువార మెన్ని
సారులైనను మీయూరు దూరమనక. 61

తే. అచ్చెరువుహెచ్చె డాన గృహస్థు మదిని
నిట్టులట్టుల వెనుముందు జూచి పట్టి
తలచి యెవ్వరో వారి బాంధవ్యమెదియొ
స్మృతికిరామి మగుడ శ్రద్ధఁ జెవులనొగ్గె. 62

ఉ. అంతటఁ బూరుషుండు తను యన్వయమున్ దమ తల్లి
[దండ్రిలన్
సంతస మొప్పఁజెప్పనది సర్వము: బూర్తిగనాలకింప క
త్యంతముదంబునన్ బలికె "ఆ! యిక నెల్లనుగోచరంబె
[మీ
రింతకు వచ్చు టెంతయును నీక్షణభాగ్యమటంచు నేర్తె
[అన్. 63

తే. పలికి వాస్తవ్యుఁడింటి లోపలికినరిగె
నంతవఱకును నాశల నరయుచున్న
బాలకుఁడు నవ్వి పురుషుని బలుకరింపఁ
బోవుచుండిననంత సముద్ద మెలర్చ. 64

సీ. కమ్మకచ్చూరతైలమ్ము నొత్తిన నల్ల
ముంగురుల్ మోమున మురిసియాడ
అగులుబొట్టును బట్టియద్దిన నునుఁగెంపు
కుంకుమ నుదుటను గులుకుఁ గొలుప
తడిగుడ్డతుడుపులఁ గడుదిద్దిన బెళుకుఁ
గాటుక కన్నులసీటు నెరప
ఒడ్డాణమునుఁజేర్చి యొప్పించు వలెవాటుఁ
జయుఁట నెమ్మేనున వలపు నిలుపఁ

తే. గన్నెయొత్తు పడకు టింటి గడప దాటి
కొంకునందియల్ మోయంగ గూటివరికి
నేగి పొత్తముల్ కొంచును సోగచూడ్కి
వారిపైఁజూచిచూడని తీరుఁబఱపె. 65

తే. పిల్లచూపునఁ జిన్నవాఁడుల్లమందు
సంతసిల్లి పురుషునకు సంజ్ఞచేసె
పూరుషుండును నద్దాని తీరెఱింగి
బాలికనుగూర్చి ముద్దగు పలుకు లొసర. 66

కం. అమ్మాయీ! బడి కేగుదా
"రమ్మా! యిటులొక్కమాఱు రమ్మా!" యనియెన్
గొమ్మయు రమ్మని యనఁగన్
నెమ్మిక దాపునకువచ్చి నిలువంబడుచున్. 67

చ. పొడమెడుసిగ్గుచేత నెఱిమోమును వంచుచు బల్లపైనిగో
ళ్ళిడి యొకవింతగీయుచును నింపుతలిర్చెను బూరుషుం
[డునుం
"బిడియము చెందకమ్మ యదె వేగమె బాబయ వచ్చు
[వారు మా
కడలను గూరుచుండు" మని కన్నియనుం బయికెక్కజే
[యుచున్.

ఆ. చిక్కువడిన యట్టి చిన్నికాసులపేరు
సరిగఁ దీసికొనుచు నరుణచరణ
యుగము దాగమడచి యొప్పుగఁ గూర్చుండఁ
బేరుచెప్పుమన్నఁ బేరుచెప్పె. 69

ఆ. తీవ్రమైనయెండ దిగజాఱి నీడయు
జగిలెపైని వ్యాప్తమగుట నరయ
బడికిఁ బోవువేళ యపుడె కావచ్చెనా
యీవు చదువు తరగతెద్ది యన్న. 70

ఆ. బడికిఁ బంపరచటఁ బాఠంబులందున
నేర్వనుండదంచు నేర్పుచుండ్రి

నాన్నగారె తీఱి యున్నప్పుడెల్ల మా
యరుఁగుమీఁద వీని నంచుఁ దెలిపె. 71

ఆ. ముందునుంచుకొన్న పొత్తంపుఁబుటలను
దీసి యొక్కటొకటిఁ ద్రిప్పుచుండ
నేమిపుస్తకంబు ఏది పాఠమొకటి
చదువు నీవెతీసి చదువుమన్న. 72

తే. బాలరామాయణంబని వడివడిగను
వనిత! నాతోడ నేటికి వనములకని
రాఘవుండన వానితో రక్తిసీత
పలుకు ప్రత్యుత్తరసువాక్యఫణితిఁ జదివె. 73

ఆ. చెంతనున్న పలకఁ జేతితో నట్టిట్లు
చెఱిపి గీతపెట్టి చెఱుపుచుండ
లెక్కసేయఁగలవ యొక్కటిచ్చెద నిదె
చేయుమన్న శ్రద్ధఁ జేయఁగలిగె 74

ఆ. తలఁపునకును నేదొ తట్టంగ నద్దాని
నూహసేసికొనుచు నూరకున్న
పద్యపుస్తకముల పఠియించితివ యేని
యొప్పగించుమమ్మ యొక్కటన్న. 75

తే. ఏ శతకమందు పద్యమో యెంచుకొనుచుఁ
గొంతసేపు యోజించుచుఁ గోకిలంపుఁ

గంతమును నెత్తి పతియించెఁ గడకునొక్క
కందమును గుమారీశతకంబు నుండి.

ఆ. ఉండియుండి యెదుటనున్న బాలకుపైనిఁ
జూడ్కి నిల్పి మిగులఁ జోద్యముగను
క్రొత్త రాగ మొండుఁ గూర్చుకొనుచునుండఁ
బాట నొక్కదానిఁ బాడుమన్న. 77

ఆ. చెలువ చాలతడవు సిబ్బితిఁ బడుచును
బాడెఁ బూలచెండ్ల పాట నొండు
వినెడువారి కెంతొ వీనులవిందుగా
స్వాదురసము లొలుక వరుసఁ బెట్టి. 78

ఆ. ఏమిసేయుచున్న నిదియేమి వీరలు
ఎదియొ యొండుదాన నిచ్చుచుండి
రనుచు నిట్టునట్టు లరయుచు నుండంగ
"అమ్మ! యొక్కమాఱు రమ్మ"టంచు. 79

ఆ. పిలువనయ్యె దానఁజెలువనుఁ బురుషుండు
వెళ్ళవచ్చునమ్మ తల్లి పిలుచు
నన్న బల్లదిగుచుఁ గన్నియ లోపలి
కేగి నిల్చి యమ్మ! యేటికనియె. 80

తే. తల్లి వెండిగిన్నె పిల్ల చేతికి నిచ్చి
పిన్ని యింకఁ దోడుపెట్ట దేమొ

దీనఁ బాలు తోడి తెమ్ము నీ కయ్యెడు
నత్తవారు వారటంచుఁ బలికె. 81

చ. అదికని పెట్టి వారికవు డాగఁగఁ దీఱిక లేమిఁగొ్రత్తఁగా
బొదలెడుఁజన్వుఁ జూపుచును బూరుషుఁడాయిలుసొచ్చి
["యయ్య! ఏ
మిది శ్రిమనొందబోకుఁడిట నిప్పుడునిల్వగఁగాదుమాకు వె
ళ్లెద" మనిపల్క, "వచ్చితిరొ లేదొయిటులనుచను దేర భా
[వ్యమే"

తే. అనుచుఁ బీటల వేయంగఁ బనిచి వారి
నందు విచ్చేయుఁడంచును నదుగ దెంచి
నట్టి కార్యంబుసర్వంబు నందు జరపి
నట్టిదాని నెఱుఁగుచు గృహాధిపతియు. 83

కం. వారిఁక నుండమటంచున్
సారెవచించినకతమున మఱి మీకరుగన్
గోరిక యుండిన నే మన
నేరుతు నేఁ బొ్రద్దుపోవు నిలిపిన ననుమున్. 84

ఆ. తిరిగి పురుషునాపి సరిగ మా యిల్లైనఁ
జూడలేదటంచుఁ జుట్టుఁ బెరడు
గదుల నెల్లజూపి మదిలోని కోర్కెల
నరవిఁ దెల్పె నెంతొ సరసముగను. 85

ఆ. బాలకుండు మాత్ర మాలోపుననె తాను
వీథియరుఁగు నాని వింత నిలిచె
నుక్కపోయునింట నుండఁగలేమి నో
యాత్మఁబొడము తలఁపు లోపలేకొ. 86

తే. అతని హృదయసరోవరమందు నల్ల
కన్యకాదృష్టిపతనము గాటమైన
భావ వలయంబులను గూర్చి ప్రీతిరుతమున
వాక్యముల నివ్విధిని బయల్ వడఁగఁజేసె. 87

తే. "భ్రమరమా! యింక నీ పరిభ్రమణ ముడిఁగి
యా నవోత్ఫుల్లపద్మంబు పైని వ్రాలి
యలవడెడు స్వాదుమధువుల నానుకొనుచు
సంతతంబునుగనుము నితాంత శాంతి. 88

తే. తిరిగితివిగ కాననముల నరసితివిగ
కొలఁకులను జూచితివిగ తోటలను మిగుల
చంచలంబని చూపఱు లెంచుకొనఁగ
నెఱఁగవో యిందు నీసుమ మొసఁగుచుంట. 89

ఉ. నీమనమందు నెట్టుకొను నిష్ఠురచింతల నెల్లఁబాపి స
త్ప్రేమముఁబెంచినిన్ను పరితృప్తమగానొనరింపఁగల్గుచున్
గామిత మోదమిచ్చెడువికాసయుతమ్మగుమానసాబ్జమే
యేమియుసందియంపడక యీవువరింపఁగఁజెల్లునిచ్చమై.

ఉ. ఈవసుధాస్థలిన్ గలుగ దెయ్యెడ నచ్చినదంచునన్నయా
తావకరూఢివాక్యమును దబ్బఱసేయ నదృష్టధిష్టమై
చేవడుచున్న యీాయసుగుఁ జెల్వపుఁబూవునుజెట్టపట్టి స
ద్భావసువాసనల్ కఱపితద్దయునిశ్చలసౌఖ్యమందుమా!

తే. తొలుత నీ నుండి తమినిటు దొంగిలించు
కొనిన మోహానైక్షణములు దినదినమ్ము
వృద్ధి కాంచకయున్నె విశుద్ధముగను
స్వాతిచినుకులు శుక్తినిఁ బ్రిబలుసరణి. 92

తే. దైవమును నెంచి యుండు నద్దాని నీకుఁ
గాక పోయిన నీవిటు రాక యుండు
కోకిలము సేసనే లేఁతకొమ్మ నెజీఁగి
మలయవాయువు కూర్పంగఁ దలఁపకున్న. 93

కం. నీ మది కెయ్యది యింపో
యా మాడ్కినె సేయఁదలతు రార్యులు నీ కిం
దేమాత్రి మెదురు వలుకరు
ప్రేవఱం బిట నిశ్చయింప వెనుదీయకుమా." 94

కం. అని పలువిధముల నా క
న్నెను దమిఁ బరిణయ మగునని నెమ్మదికిన్ బో
ధన సల్పుచు నిల్చిన బా
లుని కన్నులకగపడె నల లోలాక్షి మఱిన్. 95

ఆ. జనని పనిచినట్టి పనుపునఁ బాలను
బూని వచ్చుచుండెఁ బొందుకుదురఁ
దనకు నత్తవారె యనిన వాక్యంబులు
మదిని నొక్క వింత మమతఁ గొలుప. 96

కం. ఆ రమణి నడక తీరును
నారసి యుబ్బాలకుండు నాశ్చర్యముగన్
గోరిక లుప్పతిలంగను
నీరీతిన్ దలఁపసాగె నింకయుఁ దనలో. 97

తే. "కన్నె సౌందర్యసంపద గరిమ కంటె
స్వాదుకలకంఠ కంఠభాషణముకంటెఁ
జూడ సొబగైన కనుఁగవ చూడ్కి కంటెఁ
గడు మనోజ్ఞత లొలికించు నడలకంటె, 98

తే. ఘనతరంబుగ నెద్దియో కడలు కొనుచు
మామకాత్మను హరియించు మఱలమఱలఁ
జూచుకొలఁదిని నొకవింత తోఁచుచుండి
కొత్త నెమ్మిని మది నిగురెత్తసేయు. 99

తే. అతిదృఢం బగుశాఖల నంటియున్న
పట్టులిట్టుల దడదడ నాకులాడు;
అతి విశాలాంబరంబున నలరుచున్న
జలజహితమండలముఁకుమారిలుచు నుండు. 100

ఆ. జనని పనిచినట్టి పనుపునఁ బాలను
బూని వచ్చుచుండెఁ బొందుగుదురఁ
దనకు నత్తవారె యనిన వాక్యంబులు
మదిని నొక్క వింత మమతఁ గొలుప. 96

కం. ఆ రమణి నడక తీరును
నారసి యబ్బాలకుండు నాశ్చర్యముగన్
గోరిక లుప్పతిలంగను
నీరీతిన్ దలఁపసాగె నింకయుఁ దనలో. 97

తే. "కన్నె సౌందర్యసంపద గరిమ కంటె
స్వాదుకలకంఠ కంఠభాషణముకంటెఁ
జూడ సొబగైన కనుఁగవ చూడ్కి కంటెఁ
గడు మనోజ్ఞత లాలికించు నడలకంటె. 98

తే. ఘనతరంబుగ నెద్దియో కడలు కొనుచు
మామకాత్మను హరియించు మఱలమఱలఁ
జూచుకొలఁదిని నొకవింత తోఁచుచుండి
కొ్రొత్త నెమ్మిని మది నిగురెత్త సేయు. 99

తే. అతిదృఢం బగుశాఖల నంటియున్న
నట్టులిట్టుల దడదడ నాకులాడు;
అతి విశాలాంబరంబున నలరుచున్న
జలజహితమండలముఁకుమారిలుచు నుండు. 100

తే. కాని కోమలి మృదులంపు కరతలముల
నలరు ధవళంపు క్షీరంబు లనుభవించు
నతులస్వస్థత హృదయమా! యరయ వొకొ్క?
వదలకుము తత్సుఖస్థితి వదలఁబోకు." 101

తే. అనుచుఁ దలపోయునంతలో నాగృహస్థు
నుండి సెలవును గొని పూరుషుండు "తప్ప
కింటి కేగినవెంటనే యెల్ల మేమె
యుత్తరమువల్ల దెలుపుదు ముందుఁ డింక. 102

చ. వెనుకకుఁబిల్వఁబోకుఁడీక వెళ్లుచునుంటిమి మీకునల్లుఁడై
యనయము పండుగుల్ పిలువ నర్మిలి వచ్చెడువాఁడితం
[డు" "జా
గొనరిచినార మిందుఁగడు నుండునె యింకను బండి య
[చ్చొటన్"
"గనుగొను మింక నొక్కపరి కన్నియనున్ మనమోలిల
[వచ్చెడున్."

తే. అనుచు వీధి గుమ్మముదాటి కొనుచు నందు
నిలిచియున్న బాలుని భుజములను జేయి
వైచి చిరునవ్వు నవ్విన బాలకుండు
మోహపుం లజ్జవడుచు మోర్మోము వెట్టె. 103

తే. బాలికయు వారిఁ జూచిన వడినె యొక్క
వింతపుయిలోటఁ బొందుచుఁ జెంతనున్న

కోమలపుఁజాయ సౌభాగ్య! రామమైన
రావిచెట్టుమాటున డాగి తోంగ్రివ యిచ్చె. 105

తే. సిగ్గులొగ్గిన వారల చేష్ట లెంచి
రావికొమ్మంతఁ బూనెను బ్రీతిన నిట్లు
ఇప్పుడింతఁగ లజ్జించు నీయిరువురు
నొండొరుల్ ముద్దు లిడుకొను చుండఁ జూతు." 106

తే. అనుచుఁ జెప్పిన కతమెల్ల నాకలించి
పువ్వుబోఁణియు తెలి చిఱునవ్వు లొలుక
"తత్ప్రతిజ్ఞనె యీ రావి తలఁచియున్నఁ
బూర్తి నెఱవేఱకే సిద్ధి బొంగుచుండె." 107

తే. అనుచు నాథునియరుణ హస్తాబ్జతలము
లేవనెత్తుచు ముద్దాడి "లెండు మీర
లన్నయును నదె మడిగట్టుకొన్నవాఁ" డ
టంచుఁ బలికెను గాంతుఁడు నట్లొనర్చె. 108

తే. వా రుభయు లంత తలుపును జేరవైచి
కొనుచు వెడలినారలు నాటఁగోలె నందు
వచ్చుకవులకుఁ దానట్లు పట్టినట్టి
ప్రతిన నెఱవేఱు టనయు మా రావి వినుచు. 109

14 కృష్ణ!

—:0:—

ఉ. ఇక్కడ కేను దొల్లినొక యేడునఁ జూడఁగవచ్చినప్డు మా
యక్కయు బావయున్ గలసియాలను లేఁగల మేపుకొంచునీ
యిక్కలఁబొద్దుబుచ్చెడను, నేమిదికన్పడకుండె నేమియున్
అక్కట! తాఱుమాఱయినదంతయు నెందుననున్న వారొకో

సీ. తెలివేకువులయందుఁ గలరవంబులఁగొల్పు
పెద్దవృక్షము వ్రెళ్లఁ బెల్లగిల్లె
రెండుజాముల వేళ నిండుసీడ నొసంగు
పూలపందిరి నేలఁ గూలఁబడియెఁ
సాయంతనములందుఁ జల్లగాలినివీచు
ఘనశిలాతలములు తునుక లయ్యె
రాత్రిభాగమునందు రక్షణంబొనఁగూర్చు
చిన్నకుటీరంబు శిథిల మొందె. 2

గీ. యేపునొప్పెడుపచ్చిక లెండువట్టె
దొడ్డికట్లెల్లపుచ్చునఁ దొఱగిపోయె
కోఁడెదూఁడలరాట్లన్ని యూడిపడియె
చిన్న తొట్లెల్లసర్వము చీకునొందె. 3

తే॥గీ. కడుపులెల్లను అయ్యయో! చెదరిపోయె
పడమటావులు కటకటా! బక్కచిక్కె

ఆల బోతులిస్సిరో? కుమ్ములాడుకొా నెడు
నెట్టిపాపము పుట్టెనో చుట్టుపట్ల. 4

కం. వినఁబడదు వేణునాదము
వినఁబడవుగ మందకుక్క బిగ్గఱ మొఱుగుల్
వినఁబడవుగొల్లసుద్దులు
వినఁబడ దొకయీఁగయయిన వింతఁగుఁ జూడన్. 5

శా. హా!కృష్ణా! యెటు పోయితీవయయొ! అన్యాయంబుగా [దోఁచెదున్
నాకున్ జెప్పఁగలేకపోయితివె? అన్నా! మృత్యువున్ బొందితే
లేకుంటే కనకుందునే జగతి నీలీలల్ వినన్ నేరనే
యేకాంతిన్యపదార్థముల్ బెఱికెసెయింపైనప్రాణంబులన్.

కం. వడగండ్ల వాన నైనను
వడకని నీమేను పెద్దపామున కైనన్
జడియని నీ మానసమును
పడిపోయెనె ఘోరమృత్యువాతను కృష్ణా! 7

కం. నీ వేణునాదముల నిఁక
నేవేళను వినఁగనేర నీవికగీతా
భావంబుల నాకెందును
కావలెనని యున్నఁగాని గలపవు కాదే. 8

ఉ. ఈ సెలయేటి నడ్డుపడి యీఁదఁగనేరరు గోపబాలకుల్
వేసెద నొక్క త్రాఁటినని వెన్కవచించితి వేసినాఁడవే?
యీసమమైన చెల్కనొక యింటిని గట్టెదనంటికట్టితే?
హా!సఖ!యేమిచేయఁగలవంతమునిన్నటుమించి వేయుచో

ఉ. కోరిక లెన్ని యేని మదిఁగూర్పఁగవచ్చునుగానియవ్విచే
కూరెడు భాగ్యమబ్బఁగ నకుంఠితజీవిత ముండవద్దొకో?
ధారుణినిల్చి యీజన పదంబుల కెంతయు మేలుసేయుస
ద్భావము చాలబూనుదని తద్దయు నేఁ దలపోసియుంటి
తే. ఇంక నెప్పుడో నేమంద లేలునపుడు [ముస్.
నీదు చెంగటనే యుండి మోదమునను
నిర్వ్యరము తోడు నీడగ నెసఁగు వార
మనుచు నాసించి యుంటిని ననవరతము. 11

సీ. లలితంపు సెలయేటి జలజలం బాలించి
యూహించు చుందుమే యొక్కనాఁడు
కొమరు మీఱెడు కొండ కోనల విహరించి
యుప్పొంగు చుందుమే యొక్కనాఁడు
తులకించు చుక్కల తళుకుల బొడఁగాంచి
లెక్కించు చుందుమే యొక్కనాఁడు
నచ్చిన విరివైన పచ్చికలను వేఁకు
పూదించు చుందుమే యొక్కనాఁడు. 12

గీ. ననుచు మురిసెడు వాడనో యనుఁగు మున్ను
నిట్టు లగునని యెన్నండు నెంచలేదు
కట్ట! ధైర్యంబు నాకింక నెట్టులుండు
కార్యముల బూని సఫలతఁ గాంచ నన్న. 13

ఆ. వె. ఎంతొ ప్రేమతోడ నీ ప్రదేశంబుల
మలయు చుండువాఁడ వలదినముల
నిప్పు డొక్కమాఱు నే ఋతువున నైన
బుద్ధి వీనిఁ జూడఁ బుట్టకున్నె. 14

తే.గీ. మొక్కమావితోటను గాచు ముసలితాత
జోకమగు పండ్ల మేలేర్చి తోక బుట్ట
వేసి బడ్డిని వ్రేలాడఁదీసె నదిగో!
మనల కొఱకని వానిని దినఁగ రావో. 15

తే.గీ. దమ్ముచేసిన యట్టి కేదారములను
నాటు నూడ్చెడు వారలు హర్ష మెచ్చఁ
గంఠములఁ గల్పి యొక్కడి గానములను
వింతఁ బాడెద రంచును వినఁగ రావో. 16

తే.గీ. ఉదయమెల్లను గుప్పను నూర్చి యంత
తెచ్చినట్టి చలిదిముంతి తృప్తితోడఁ
గుడుచు పాలికాపుల యల నడవడికలు
చోద్యము లటంచు నెంచుచుఁ జూడ రావో. 17

తే.గీ. గ్రామ మధ్యంబునను నొప్పు రావి నీడ
లందు తీఱుబడిని గూడి హాళి కాళి
ముచ్చటాడుకొనుచునుందు రెచ్చటికను
ననుచు వారితో భాషింప నటకు రావొ. 18

ఉ. ఎక్కడి రాక లింక నెపుడేనియుమృత్యువువాతఁబడ్డవాఁ
డొక్కఁడు వెండికానఁబడుచుండుటవింటిమె? లేదువెఱ్ఱినై
మక్కువ మీఱ నట్టు పలుమాఱులుపల్కుదురావరావ
[టం
చక్కట! యేటి మాట లిక నాప్తవరేణ్య! మమున్ ద్య
[జించితే. 19

తే.గీ. ఈ స్థలంబును నీ మాల నీజనముల
విడిచి యుండగఁ నేర నియ్యెడల నున్న
నిన్ను స్మరియింప కుండని నిమిషమున్నె
యెట్లు విడనాడు వాఁడని యెసఁగు చింత. 20

తే.గీ. చనిన వారల గుణములు మనమునందు
బొడము నేనియు వానిని బోలునట్టి
వస్తువుల జూచుచుండిన వగపుతగ్గు
నంచు నెంతయు నేనిప్పుడెంచు చుంటి. 21

తే. వేణునాదంబులను నల వెదురు పొదల,
బలుకులను నల్ల సెలయేటి జలజలముల

నుంచి యేగితి వని వాని నెంచుకొనుచు
నిందె దిరుగాడు చుండు నానందముగను. 22

15 రాజ్యపదచ్యుతుఁడు

—:x:—

తే. బారుమను నొక్క పెద్ద యావరణమందు
శిథిలమై పోయి చెల్లెల్ల వృథగఁ బెరుఁగు
కోటగోడల నడుమను గొనకు మిగిలి
యున్న చావడిలోపలఁ దన్నుమఱచి. 23

తే. చిన్న పట్టెమంచంబుపైఁ జిరుగుఁబ్రిక్కఁ
బండుకొనునొంటి నలపూనపాటి కొమరుఁ
డాత్మయందలి యూహాదేహంబు మించి
జేష్టలను సల్పు స్వప్నసుగోష్ఠిఁ దగిలి. 24

ఉ. ఆతని కంటిముందు కనసాను నొగిన్దనపూర్వులెల్లరున్
జేత స్వతంత్రిముంచుకొని శ్రీయుతులై యొకపెద్దరాజ్య
[మున్
గీతిమెయిన్ భరించుటలు నిల్వనుమీఱిన కోటగోడపై
నాతతసైన్యముల్ నిలిచి యున్యులకున్ జొఱగామి సేయు
[టల్ 3

మ. మఱియున్ గాంచెనువాఁడు గా సకలసంపద్గౌరవార్హాం [బయా
పురమున్, దీర్చినయట్టిబాకొలువునున్, బాల్వాంగనంతః [పురీ
పరివారంబును రాణివాసమున శేవన్బుచ్చుకాంతామణీ
సరసంబున్, మృగయా వినోద పదసంచారాటవీ ప్రాంత [మున్. 4

తే. కాని నిక్కువముగ, దనకాలవైప
రీత్యమును జేసి తలయింత యెత్తఁబోఁడు
పలుకరింపఁగ నొక్క సేవకుఁడు రాఁడు
బ్రదుకు నుపకార వేతన మొదిగికొనుచు. 5

సీ. అతని ముందునఁ గేళికాలయోపవనంబు
మోడువారుటఁ గాంచ మోదమెట్లు?
అతని ముందున వేటలాడు తావులు రైతు
సొంత భూములు కాఁగ సుఖమదెట్లు?
అతని ముందున సర్వస్వాతంత్ర్యములు కొని
నామ మాత్రుని సేయ నవ్వుటెట్లు?
అతని ముందున తన యఖిల భాగ్యంబులు
నరి కొల్లకొని పోవజరగు టెట్లు?

గీ॥ శోచనీయుండు సుమ్మి యారాచబిడ్డ
మూల కొండికట్టు నొక్క యాముదపు సెమ్మె
దీపమును బెట్టుకొనుచు నిదురించువాఁడు
పైని బూజుసరంబి పాఁకనులు తనుక. 8

తే. ముంగిలిని బుంజులను గట్టు మొద్దుటాళ్లు
పుంజు లేమియు లేకయె పొడముచుండు:
ఒక్కటియొ రెండొ గోరువంక లక్కజముగ
పంజరంబునఁ బలుకు సెప్పకయె పెరుఁగు. 9

తే. అయిన నొక్క సుదినము కద్దతనికంచు,
దెలుపఁగా నెంతయును నేను గులుకువాఁడ:
దాపునను ప్రసిద్ధమగు క్షేత్రంబు కలదు
దాన నేటేటఁ దీర్ఘ ప్రథము దినంబు
రథము బయలుదేఱెడు ముందు రాజు తనదు
చేయి ముందుగ వేయుచుఁ దీయఁడేనిఁ
గదల దించుకయైనఁ జక్రంబటంచు
నధిక గౌరవమున వానినందు నిలిపి
ప్రజలు మిక్కిలి కొనియాడువార లింక. 10

16 వర్షానంతరము

తే. పెద్దవర్షంబు కురిసిన వెనుక నొక్క
సంధ్య వేళను స్వైరసంచారి నగుచుఁ
గాలివ్రేళ్ళఁ గ్రుచ్చుచుఁ జేలగట్ల పైని
నడచుచుంటిని ఘనయోజనము లెసంగ. 1

తే. ఆకు మల్లెల్ల నిర్మలమైన వానఁ
దడిసి యొకవింత చెలువంబుఁ దాల్చియుండె.
అందునందుఁ జిందెడు నీటి బిందువులను
జివరనాపంచి కుచ్చెలు చెమ్మగిలెను.

తే. తెక్కలల్లార్చు కొనుచును నొక్కటొకటి 2
పక్షులెల్లను గూయుచు బయలుపడెను.
అల్లనల్లన గట్ల పగుళ్లనుండి
బిలబిలమటంచు ధారలు వెలికిఁదొలఁగె. 3

తే. ఆకసంబెల్ల యెప్పటి యట్ల తనదు
సహజనీలంపుఛాయల జరపుచుండె
నపరదిశయందుఁ జెలఁగె సాంధ్యాభ్రమాల
ప్రళయమందైన నారని ప్రభయనంగ. 4

తే. అడుగులడుగున నలుగుచు నడగిఁయుండు
గడ్డిపూవులకును గల్గె దొడ్డరంగు.

ఏమియును వినఁబడవె యయ్యెడల నొక్క
వాన కురిసి వెలిసిన శబ్దములుతక్క. 5

ఆ. వె. అట్లు కొంతవడికి జరిగిన యంతనే
వినగఁవచ్చెఁ బిలుపు వెనుకనిట్లు
"పెద్దబాబుగారె! వేంచేసినారు గా
వారిపొలములన్ని వరుసఁగనఁగ." 6

చ. అదివిని యట్టెమళ్ల మొలనందఁగ నేపును జూపు [చేనులో
ముదుసలి యొక్కరుండు తనమూపున గడ్డిని మోసికొం [చు నా
కెదురుగవచ్చిదించుకొని "యిస్సని,గట్టునఁగూరుచుండె;నే
మదిఁగడుజాలినొంది యలమానిసితోనిటుపల్కసాగితిన్

తే. "ఓయి ! రామన్న ! యిదియేమియోయి! పడుచు
నుంటి వింతలో శ్రమలను నుస్సురనుచు"
"బాబు ! కాదమీకిప్పుడు పదుమూఁదనము
నేను మూర్గైదు ముదుసలి నైనవాడ. 8

తే. వయసు నందున నాగలిఁ బట్టియున్న
బెల్లుబెల్లుల వడినేల పెల్లగిల్లె.
పాఱచేతను బూనుచు నీరుకట్ట
నెవ్వఁడైనను నాకప్పుడీడు కలఁడె?

తే. ఒక్కనాఁ డలకాలువ ప్రక్క మనకుఁ
గాపపరవు వారికిని జగడము పొసఁగ
జబ్బునాపితి నావేళ దెబ్బనొంచు
తప్పిపోయినఁ దలపైనిఁ దగిలియుంచు.

ఆ॥ వె. మీరలేమి యెఱుఁగు వారలు నాసత్తు
వల్ల తాతగారి కయ్య కెఱుక
యింతనాటినుండి యిప్పటి వఱకును
కాచి యుంటిమనల "కంపు" మందె.

ఆ॥ వె. దాని కేమిగాని తండ్రి! మీరేమేమొ
యెంతొ పెద్దచదువు లెఱిగి తండ్రి
పాడగలరె పెద్ద భారత గాధను
జెప్పగలరె యర్థ మిప్పుడమఁగ?

కం. మీ కక్కయ్యల పోలిక
నాకథలను వినికి సేయనగునే మీకున్ ?
హా! కంఠంబను చోనల
మీకడ తాతలది, యెంత మెప్పొనడ సెప్.

తే. అయిన మీకివి యన్నియు నవసరములు
కావు కాఁబోలు, రాముఁడు రావణుండు
భీముఁడర్జునుఁడును కృష్ణ నామములును
వారికథ లేమియును మీకుఁ బనికిరావు.

సీ. హరి హరీ నారాయణా యటంచును
పాడి యేతాము త్రొక్కితి నేనుమున్ను
గొల్లసుద్దుల నాడి తెల్ల వెన్నెలయందు
చేనుకా పుంటిని నేను మున్ను
హాలిహాలియని గట్టిహాలి కేక వేయుచు
నిందుఁ బండించితి నేను మున్ను
మన పురాణపు లీలలను గుబ్బలకుఁ జెప్పి
యెంతో నవ్వించితి నేను మున్ను.
గీ. ఇప్పుడేమున్న దంతయు జప్పఁబడియె
కంత మందలి కంగును గానఁబడదు
ఎన్నిమాటులో యయ్యలయెదుటగూడఁ
జాటు వాఁడను పెదపెద్ద సామెతలను.
తే. బాబు రండింక చీకటి పడుచునుండె
పురుగు పుట్రిందు నడచెద ముందునేను”
అనుచు నాతఁడు మోపెత్తి కొనుచు సాగ
“నెంత వాఁడవు రామన్న ! యీ” వటంచుఁ
బలుకుచును వెంటఁ బోయితిఁ బ్రిమదమునను.

17 సారంగధర

—:(♦):—

ఉత్సాహము

"మిత్రమా ! విహారమునకు మిత్రులం గొనిపోవుచోఁ
జిత్రములగుఁగథల నడుమఁ జెప్పి తనుపుచుందురే"
"మిత్రమ! మనసార నట్టిమేలుకోర్కె పుట్టుచోఁ
జిత్రమైన యల్లమెట్టఁ జేరి, చెప్పుకొనఁదగుఁ. 1

సీ. పంచాస్యశార్దూల భల్లూకవాసమ
హాటవీవిటపిస మావృతంబు
సన్నుతసత్కీర్తి సంయుతనన్నయ
ప్రగ్గడ కవివర్యభాషితంబు
ధనధాన్యరత్న నిధానసంసూచనా
ప్రాసాదరాజ విభాసితంబు
కోటితింగక్షేత్ర గోపురశోభిత
పూతగోదావరీ భూషితంబు

తే. ధరనునలరు రాజమహేంద్రపురవరంబు
అందు బ్రాహ్మణపాండిత్య మగ్గలంబు
రాజభుజబల మెవ్వేళఁ బ్రకటితంబు
వైశ్యభాగ్యంబు సత్కార్యభాజనంబు" 2

చ.“అదె!యలతాళపాదపశిఖాంతరమందునధూమధూళులన్
జదలనునింప నంపుచుఁ బ్రశస్తరుచిన్ దనరారుచుండె న
య్యదెకద తత్పురంబహహా!” “ఔనవు! దానినెయేలు
[చుండె స
మ్ముదమునఁ బూర్వమొక్కఁడు భూపతి రాజనరేంద్రు
[రాజనన్. 3

తే. ఆ మహారాజునకును రత్నాంగియందుఁ
బ్రభవమొందెను సుతుఁడు సారంగధరుఁడు;
దినదినమతండు వృద్ధినిఁ దనరఁదొడఁగెఁ
గరమసితపక్ష సారంగధరునికరణి.” 4

చ. “అగునగుఁ గోటగుమ్మమనియాసతి మేడనికందకంబటం
చొగిఁబలుకంగవిందుము జనోక్తులనెన్నియొ” నిక్కవం
[బు కా
నగనగువానినిన్ బురవనంబునకున్ మునుముందు,నిప్పుడా
సొగసగుకట్టడంబులును సుక్కి-వినాశనమొందియుండెడున్

ఆ. మొగ్గ విడిచి యల్లపూవగు పోలిక
నతని శైశవంబు యౌవనమును
బొందె నంత మోదమొందుచు భూపతి
తనయునకును పెండ్లిఁ దలఁచె నెడఁద. 6

చ. తలఁచినయట్టి యప్పుడొకతస్విపటంబరుదెంచెఁగానియా
చెలిచెలువంబుఁ జూచి తనచిత్తము భ్రాంతి పడంగఁ
[బుత్రినిన్"
"దలపక తానెకట్టుకొనెఁ" "దత్తరుణీమణి జవ్వనంబునన్
జెలఁగుచు నుండఁబోలుఁ దమిసేవలఁ జేసెనె వృద్ధభర్త
[కున్?"

మ. "వరవంశంబునజన్మమందుటను భావంబందునన్ జంకుచున్
నరనాథున్ దనియించుచుండె, నయినన్ నారీమణీమానసం
బరయన్ జక్కని రాకుమారుపయి మోహంబంది యుం
[డెంజుమా
తరి యే నాఁడని చూచుచున్ సతతమత్యంతంబు ఁజింతిం
[చుచున్.

కం. ఇప్పగిదిఁ గొంత కాలం
బొప్పఁగఁ గడవంగఁ గల్గె నూరికిఁ జుట్టున్
ముప్పులు వన్యమృగంబులఁ
దప్పక వేటాడవలసె ధరణీపతియున్.

కం. అప్పుడు వేటకు వెడలెను
నొప్పుల చిత్రాంగి యొసఁగె నుత్తరము పతిన్
దప్పక వడి రండనుచును
జెప్పఁగలేదు సతి పేరు చిత్రాంగి సఖా!

ఉ. ఈ దినమందు రాసుతుని నేఁగననౌనని కుల్కుచున్మనో
వేదనఁబొందసాగెనలబిత్తరి, యాయపరాహ్ణ మందునన్
మోదముతో నతండొక కపోతమునుంగొని యాటలాడు
[చున్
వే దివిముట్టఁబోవిడిచె విస్మయమెచ్చఁగ జూచువారికిన్.

కం. సొగసుగ నాపారావత
మెగురుచుఁ జిత్రాంగి మేడ నే వ్రాలెను నా
వగలాడి పట్టుఁ గొనియెను
సగమహా! చేకూరెననెడు సంభ్రమ మెసఁగన్."

కం. "ఇది యొకనిదర్శనంబగు
మదనుఁడు తన యాశ్రితులకు మఱపక యాయా
యదనుల నొప్పఁగఁ గూర్చెడుఁ
గద ! నడుమఁజిలికితి ననక కథ నీకుఁ జెపుమా!"

కం. "పావుర మచ్చోట వ్రాలెను
దేవల దాయనుచుఁ దలచి తిన్నగ నేత
ద్భావరపరనందనుఁ డల
భావగసతిమేడ పయికిఁ బోయె రయమునన్."

కం. "ఆవనిత మేడయనుచో
నావంతెన పక్కఁ గొఱలు నలసౌధమొకా"

"కావచ్చును నేమననా
తావల సాధంబునకును దగు ననవచ్చున్.

కం. ఆసరికేరవియుఁ గుప్పింకేడు
నాసలు జారులకును హృదయంబులఁ బొడమన్"
"ఆ సంధ్యారాగో దయ
మీా సాయంతన మల్లెయొనరెనేమో కనఁగన్."

చ. "తనకుఁ గుమారుఁ డెట్లగునుదర్థ్యము మారుడటంచు నెం
[చుచున్
వనితయు సాదరంబుగను వానినెదుర్కొని పక్షియున్న ని
త్తును పరులట్లు నీవటులఁ దొందఱఁ జెందెదవేల యంచు
[దాఁ
గనుఁబఱుపంగఁ జొచ్చెఁ దన కాపురమున్ బడకింటి తా
[వులన్.

కం. ఎంతకు సారంగధరుని
స్వాంతము మఱియొక సరణిని నగపడకునికిన్
సాంతంబుగఁ దన పెండ్లియు
దంతంబునుఁ దెల్పె నపుడు తమి యుప్పతిలన్.

చ. తుదకిఁక నెమ్మదిన్ బొడము దుష్టతలంపు నడంపలేక త
త్పదమలవర్తనుండయిన క్ష్మాపతినందనుతోడఁబల్కెనా

హృదయమునీదురూపమున నెంతొ విరాళినిజెందివేగెదున్
సదయతనాదుజన్మమును సార్థకమొందనొనర్పఁగానగున్."

తే. "వావివరుసలు తలపఁగ రావుసూవె!
మంచి చెడుగని యించుక నెంచవుకద!
కాముకులు వారిమనములఁ గాముకుండ
ఖండముగఁ దాండవంబాడుచుండు నెడల, 20

వ. "తరుణివచించువాక్యములు తావిని రాజకుమార శ్రేష్ఠుఁడా
కరములరెంటిఁ గర్ణములఁ గప్పుచునిట్టులఁబల్కసాగెదున్
'హరహర! నీవిటుల్ నుడువనర్హమె? తల్లివినీవునాకు నే
నరయఁగనీకుఁబుత్రుఁడనున్యాయమె? లోకులువిన్నఁదిట్టరే?,

కం. పలికెడువానిన్ వినకయె
బలిమినియత్నంబొనర్చెఁ బడయఁగ సతియున్.
జలియింపక యతఁడెట్లో
వెలుపలఁబడి గృహమునకును వెడలెను చింతన్" 22

చ. "అది పెఱవారికిన్ దెలుప నాయమవసీపతినందనుండు తా
నెదఁ దలపంగలేదుకద యొంతటికీరుఁడో శాంతచిత్తుఁడో,,
"యదితనుచాటునేనిఁ దనయందునమ్మనునన్యాయంబు
[నున్
బాదలెమదుర్యశంబనుచుఁబూజ్యుడతండుగ్రహింపకుండునే?

ఉ. అంతటనామృగాక్షి తనయాసలు వ్యర్థములౌట నీసునన్
జింతనసేసి వీనికురుశిక్షవిధింపగఁ బోనటంచు నే
గంతనొరొయొక్కమూలఁగడుఁగాసిలినట్టులఁబండె నంతలోఁ
గాంతనుఁజూడరాజు తమకంబునవచ్చెను వేటపాటునన్

కం. వచ్చినఁ దనుఁగనక రమె య
మ్మచ్చనఁ జెలియుంటఁజూచి మదినాశ్చర్యం
బెచ్చుగ నుదయింపంగను
జెచ్చెఱదరిఁ జేరి యడిగె క్షితిపతి మమతన్. 25

సీ. 'మరునికటారివై మరులిగులొత్తించు
వనితరో! నీవిట్లు వనర నేల?
చంద్రికాహాసవై సంతోషమును జిల్కు
చానరో ! నీవు నన్ గానవేల ?
మానినీ తిలకవై మహినొప్పు మానిని !
యవమానవతివగు చడలనేల ?
శృంగారవతివయి రంగారు చిత్రాంగి !
శిలుగొంది నీవు చింతిలఁగనేల ?'

తే. అనిన యొకియింత బెట్టుగ నల్ల లేచి
'యధిప ! నీయానఁ జెపుదు దుర్విధిని వినినఁ
జెప్పఁగా నేమిఫలమని, చెప్ప లేక
చెప్పినట్లుగఁ జెప్పె దుశ్శీల యిట్లు. 26

తే. ‘నాకుమారుఁడై నన్నుఁ జీకాకుపఱచెఁ
గట్టి! సారంగధరుఁడు నాచెట్టపట్టె
మత్త యువరాజు నన్నవమాన పఱచె
బలిమి ముద్దులపట్టి నన్బరిభవించె,

చ. అదివిని రాజు డెందమున నచ్చెరు వాత్రము రోషమున్ [బయిం
బొదువఁగనట్టెకొయ్యయయిపోవుచుమిన్నకనిల్చెనంతట
మ్మదవతియేడ్వసాగె” ‘నవమానమునుంభరియించుటెట్టులీ
సుదతులు జిత్తులన్నియును సూక్ష్మముగాఁ గడుఁబన్ను [వారు జూ.”

ఉ. “ఓనరనాథ! నాథ!విను మోనగరేశ్వర!యిట్లుచూడుమా
మానధనాగ్రిగణ్య!యలమాటలునోటనరాక యుండెనా
మానసమెల్ల యిప్పుడవమాన దవాగ్నివిదగ్ధమయ్యెడో
హా! నయశాస్త్రవేత్త! తనయుండొనరించెను మా [నహానినన్.

తే. అను చినుమడించి పలికెను నన్యపాప
మించుకెఱుఁగని యావృద్ధనృపతి వణఁక
నృపతియు మఱేమిసేయంగ నేర్చువాఁడు
తల్లిమానంబుఁ జెఱచిన తనయుఁగూర్చి. 30

శా. "ఏమేమీ మృగయార్థమై యటవికే నేగంగఁ దాఁ గాంచి దు
ష్కామోన్మత్తతఁ జేసెనే యిటుల ఛీ! ఖండించెదన్ వా[నినం"
చేమాత్రింబు విచారమున్ సలుప కేహింసించె సత్పుత్రు[నిన్
సోమాస్యున్ వతనీతివర్తనుని నస్తోకప్రభాధాముఁ నిన్.

కం. ఈ తావునందె సుమ్మా
భూతలనాయకసుతుండు పొందెను శిక్షన్.
చూతమటంటివ యేనీ
జాతిన్ దక్షుండనమిటఁ బ్రకటితమయెశిన్. 32

కం. కానీ సత్యముడాగునె?
మానిని యొనరించినట్టి మర్మంబెల్లన్
భూనాథునకును దెలిసెను
నానాతియుఁ బొందె నంత్యమతిఘోరముగన్. 33

తే. ఉష్ణపాతఱ నడఁగెను నప్పుడంతి
యిప్పటికిఁగూడ నయ్యది యెఱుఁగబఱతు
రల్లపాతేరు గ్రామమునందు జనులు
జాయినొకదానిఁజూపి చిత్రాంగి యనుచు" 34

ఉత్సాహము

"ఇఁకనుమనము గృహమునకును నేగుదమిదె లెమ్ము వే,
సుకరముగను జెప్పితీవు చూచినట్లె యీకథన్"
"సుకరముగను జెప్పి తీవుచూచినట్లటంచు న
న్నికసకియము లాడుచుంటివేమొ మిత్రరత్నమా! 35

ఉ. కూలెడుమంటిగోడదిగఁగుర్రిం గెడుకప్పునఁదాటియాకులన్
గాలికిఁబుచ్చి పాత్రిగిలికన్పడుచున్న కుటీరమద్ది ది
వ్యాలయమై తమంతగుకుజావళిమామిడి జీడిమామిడిన్
మేలగు చీసమున్నతపుమెట్టను నీకథఁదెచ్చెజెప్పితికిన్" 36



18 తీవ



ఉ. ముద్దులచిన్నితీవ! నిను ముచ్చట నెచ్చటొ కాంచి, [తెచ్చి నా
యొద్ద నమర్చి పెంచి కర మొప్పఁగఁ బందిరినల్లి, వేడ్కనే
ప్రొద్దును బ్రోకుదానవని ప్రోచెడుదానవటంచుఁ గుల్కఁగా
నెద్దియొ పెల్లగించినిను నీక్షణమందున రూపుమాపెఁగా

సీ. లేయెండ నీపైనిఁ గాయనోర్చితికాని
ముదురెండ కాయ మాఱ్మోము వెడితె!
చల్లని చినుకుల చవులఁ దేలితికాని
జడివాన కొట్టఁ జంచలతఁగంటె!
పిల్లవాయువులలో నుల్లసిల్లితికాని
విసరి వీచిన నెంతొ బెదరునుంటె!
కొనవేళ్ల సవరించఁ బెనఁగుచొప్పితికాని
మోటుతాకిన దిగుల్ పాటువడితె!
నవకములప్రోవ! లేఁదీవ! యువయుకుండ
దినదినాభివృద్ధినిఁగని తుష్టినినాకుఁ
దెలుపకుండఁగ నేఁడఁ బాసితే యొకింత
సొగసు చెలువమ్ము జాడయు మిగులనీక!

ఉ. నీమృదులంపుఁగొ్రంజివురు, నీరమణీయపుఁజాయ,యల్లనీ
కోమలరాగపుంగలుపు కోలుతనంబొకకొన్నినాళ్లయున్
నామనమందు నాటుకొని నన్నువిడంగను జాలకున్నవో!
కామితవల్లరీమణిరొ! కంటికిఁ గట్టినయట్టులుందు వే. ౩

19 జన్మస్థానసంస్మృతి

చంపకమాల

స్మరణకువచ్చుచుండె మన చక్కనిగా్రమును కొండలన్
[గనన్,
నరహరి కీర్తికాంతులను సల్లడలన్ ధనభాగ్యి మెంతయున్
బరువుచునుండెఁ, బాండవుల పర్వతపంక్తినిజూడుదాని ద
గ్గరవిలసిల్లు నాచెఱువుగట్టున హాయిగఁ జల్లగాలికిన్
దిరుగుచునుండ మే, మఱియుఁ దీయని మామిడితోఁటకా
[వలన్
గరువునకేగి యల్లమునగాలగిరుల్ వడినెక్కుచుండ మే,
యరయమె యింక నుత్తరమునందున నొప్పెడు కొండ
[లల్లవే
వరుసగ నీలమేఘము నభంబునకంటెడు పోల్కిలేచెడున్;

గరముసమీపమునందుననె కన్పడుచున్నవి నిబ్బరంబుగా
పరగుననేగుచో మనముసంజకుపూర్వమె చేరమాయనన్.

---

20 ప్రత్యక్షము

—:0:—

ఆ. "అనుదినంబు నీమునందను మలయుచు
నుండువాఁడ నాకు నుదధి! యొక్క
పరిభవత్స్వరూప ప్రత్యక్ష మొనఁగూర్చు
తొల్లి రామునకును దోఁచినట్లు." 1

తే. అనుచు నే నొకలలిత దినాంతమందు
జలధితీరవిహారమున్ సలుపుచుండి,
వెలయువారిధిఁ గూరిచి విన్నవింప
దానివిని వార్థి యిట్టు లుత్తర మొసంగె. 2

తే. "అల్ల రాముఁడు క్రుద్ధుఁడై యమ్ముఁబన్ని
విడుతునంచును నామదిబెగడుఁ గొలిపె
నీవు చేసెడిదేమొ నా కెఱుఁగ పఱతు
వేనిఁ జూపించువాఁడ నా యొసఁగు రూపు." 3

తే. దాని విని నే వచించితి "నేను నిన్ను
నిష్ఠురములాడి నొప్పింప నేర్తు, నీదు

రూప మిప్పుడు నాకిటఁ జూపకున్న
నెఱుఁగవా? నేను చిన్నప్పె యెఱుఁగువాఁడ."

కం. "తనువున విఱిగిన యమ్ములు
వనువునఁ బుచ్చంగ వచ్చు నతి నిష్ఠురతన్
మనమున నాటిన మాటలు
వినుమెన్ని యుపాయములను వెడలునె" యనుచున్

సీ. ఈశ్వరుండు కుదువ నిడితివి బడబాగ్ని
నాపని ఘోరమౌ పాపమందుఁ
జందురుఁ డేరీతి జరగింప జరగుదు
నీకుమారున కీవు లోకువందు
నంబరచాయల బింబించు చుందువు
నీ వర్ణములు నీవి కావటందు
భూమిని సతతంబు మోదుకొందువు నీదు
వర్తనం బంతయు భంగమందు

గీ. జడధి! నీ జలం బుప్పుకషం బటందు
నీవు చేపకు మొసలికి నిలయ మందు
నెనఁగు నీపక్క నుత్త గండిగ్రాసు కటందు
ననుచు బెదరించితిని దాని కడలి యేమొ. 8

సీ. బెళుకు చేపలఁ బోని తళుకు లీనుచు నున్న
చూపుల నివ్వాళిఁ జూపువారు

తాఁబేటిచిప్పలు నాఁ బోలు చుండెడు
మోకాళ్లపైఁబడి మ్రొక్కువారు
శైవాలమునవును సరివచ్చు కురుల నొ
ప్పారు శిరమ్ముల వంచువారు
అనిలంపు మ్రోఁతల కెనవచ్చు చుండెడు
స్వరములభజనంబు సలుపువారు.

తే. అంబరస్పర్శచే గగ్గైనవఁగనొప్పు
నడుముతోడ విధేయతల్ నడుపువార
లెంద ఱెందఱొ చుట్టు సమందగతుల
నేగుదెంచుచు సేవల నిడుచు నుండ.

సీ. హైమనైర్మల్యంబు లమలంపు మోమునఁ
బోలుపాఱఁ బొంగుపఱ్ఱిపూతగంగ
పెద్దవఱ్ఱిపుఁగాంతి నిద్దంపుఁజెక్కిళ్ల
మెఱయువచ్చెడు గౌతమీరుఘరంబు
ఘనవేణిమురిపెంపు లనువైనకటిపైని
నసియాడ నరుదెంచు నల్లకృష్ణ
చుఱుకైన నడకలు వరపదమ్ములమ్రోఁయఁ
బింపిల్లు గూడుకా వేరియేరు

తే. చిత్రగతులను జూపుచుఁ జెలు వెలర్ప
నేగు దెంచు తక్కుఁగల నదీగణమ్ము

రంగ దంచితశృంగారరసము లొలుక
సరసఁ దగఁజేరి తగుపరిచర్య సలుప.

సీ. కనకలబందువ సేయుఘనదేహరుచితోడ
గంభీరమగు శంఖగళముతోడ
చెలఁగుగాలి కెగురు చేలపింఛెముతోడ
రహినాడు రత్నహారంబుతోడ
జగతి కదృష్టమై నెగడుకెందముతోడ
నురుభారమూను పేరురముతోడ
శవణించుడిండీర ధవళహాసముతోడ
విలసిల్లు పవడంపుఁ బెదవితోడ

తే. కననపూర్వపూరుష రూపమును ధరించి
స్వీయహస్తముల్ ముత్తెపుచిప్పలట్లు
మోడ్చి నమ్రభావమ్ములు పొదల నాడు
మ్రోలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె సముద్రి మహాహా!

తే. వాని కనుసంత నాకొక్కవరుస మదిని
విస్మయము భక్తి సంతృప్తి వేడ్కలమరఁ
బలుకసాగితి నీల్గాఁగుఁ బలుకఁదగదొ
మనలముందు వినమ్రులై ఘనులు నిలువ?

సీ. ధవళచంద్రునివెన్నెలకణంబు గాఁజేసి
యీవునఃరగలతోడఁ దృప్తికంటి
తీయని యమృతంబు దివిజులకర్పించి
యీవువ్వుతోడను నెనఁగుచుంటి

ఐరావతోచ్చైశ్శ్రవాదు లింద్రున కిచ్చి
యీవు చేపలతోడ నింపుఁగంటి
కౌస్తుభలక్ష్ములఁ గమలాక్షునకు నంపి
నీవు నత్తలతోడ నెగడుచుంటి
తే. విపుడు నీఘనత్వంబు నాకిచ్చి యిట్లు
నీవు నమ్రతతో ముందు నిల్చియుంటి
వార! నిను కొనియాడంగ నగునె నాకు
ననుచు గనులు మొగిడ్చి సాష్టాంగపడితి
కం. పడి లేచి చూడ నప్పురు
షుఁడు మాయంబాయెను. నెడఁ జోద్యము మిగులన్
బొడమఁగ నచ్చోటను బడఁ
పడి కనుఁగొనఁగలిగి చూడ నార్తివ్యాప్తిన్. 12
చ. లలితవినీలకాంతులు తలంబున
బింబిత మౌచునుండఁగా
జలములు గాలికిన్ జెదరి చల్లనిబిందువు లై
స్పృశింపఁగా
నలలొగిఁ జుట్టి వచ్చుచు రయమ్మునఁ దీరముఁ
దాకి మ్రోయఁగా
నలఘుసముద్రమయ్యె మఱి నాతఁ డహో! యని
లోన నెంచితిన్. 13

21 చిన్నిలోకమా!

ఉత్సాహము

అచ్చెరువుగ నాకసమున నర్బుదాలు నిర్బుదాల్
రెచ్చుచుండి యుడుగణమ్ము రేయి నెల్ల శాంతమున్
బుచ్చుచున్నఁగాని, వేఁగు పొడమఁ జిన్నిలోకమా!
తెచ్చుకొనెద వేల చింత తెగనికలహమోదివై?
అంతరములు కొలుపుచున్న నాత్మ ధర్మ మెంచుచున్
బంతగింప కుడుగణమ్ముపైని రాతి రంతయున్
గాంతిలినను గాని వేఁగు కాఁగఁ జిన్నిలోకమా!
యెంతొ యీర్ష్యఁ జివికె దేల తృప్తిరహితభావివై?
పొసఁపుఁ గుర్రింకపాటు లున్నఁబొడిచి గుర్రింకువలకునున్
గడుసహించి నిజరహస్య గాన తన్మయమ్మునం
దుడుగణమ్ము మాపునెల్ల నొక్కతీరు మింటిపై
మిణుఁగు మన్న కాని వేఁగు మాఱుఁ జిన్నిలోకమా!
పడెద వేల దిగులు నీవు ప్రతిత్రుటిన్నిరాశవై

---

22 అంబుదంబ!

—:o:—

గీతమాలిక

అనుజులను గూడి యొక యపరాహ్ణమందుఁ
గాపవరపుఁ దటాకఁపు మేపులందు
వాజులన్ బట్టుకొనుచు సవారిఁదీయు
చుండఁ గాంచితి నిన్ను దిఙ్మండలమునఁ; 1
బొరలి వచ్చెడు వారిధి పోననంగ
నొక్క నిమిషమ్ములోన మే మక్కజపడ
గాలితో వ్యాప్తవైతి వాకాసమంత,
యెంతొ వర్షింతు వనఁబోతి వంతలోనె. 2
అనఁగు వెనువెంట నొండు సాయంతనమున
జివర మునగాలకొండపై చింతకొమ్మ
నెక్కి కాయల నూపుచు నెక్కసక్కె
యములఁ బ్రొద్దును బుచ్చెడు నవసరమున; 3
నలసిపోయిన సాంధ్యార్కు నంపుకొనెను
నపర దిక్సతి చెలువంపు హాస్తయుగళి
మెఱయు చుండెడు హురుముంజి మొత్తలనఁగఁ

బఱగు నిన్గంటిఁ గన్నులబండువుగను. 3
నిదుర లేచుచు నే నొక్క యుదయమందు
నూతనోత్ఫుల్ల పద్మవినోదమైన
కొలఁకునను దోనెఁ ద్రోయుచుఁ గుసుమములను
బొదువు చెడకుండఁ గొనగోటఁ బుణుకుచుండఁ ; 4
బ్రాద్రిశాచలదేవళద్వారమునకు
నడ్డముగ వేయు తామ్రింపుకడ్డి యనఁగ
వెలయుచుండెడు నినుఁ జూచి తెలిపినాఁడ
గట్టుపై నున్నవారల నట్టె పిలచి. 6
జోకమగు తోఁటనొప్పెడు పాఁకలోన
నంటుమామిడిపండ్లను నాహరించి
యపుడెయే తాము త్రొక్కిన నలసియున్న
పాలికాఁపులతో వింత పలుకుచుండ ; 7
నురుములను మెఱుపులను మహోగ్రవృత్తి
నిలిచి పిడుఁగుల వడగండ్లఁ గలసి యొక్క
యేకధారగఁ గురిసితి వెంతొ సేపు
ప్రళయమే ముంచుకొనుచును వచ్చెననఁగ. 8
జాముప్రొద్దుండగాఁ గళాశాల విడిచి
గౌతమీతీరమందునఁ గౌతుకమునఁ
బడవలను బండ్లఁ జూచుచు నడచుచుండ;

వంతెనకుఁ బైనిఁ గనఁబడు పర్వతముల 9
మేఁత మేయంగ దిగు నాలపో తనంగ
తెల్లవన్నెలతో నీవు విశ్రమింపఁ
గాంచితిని నేను, మఱియును గాంచి వ్రాసె
మేలురంగుల పటము నా మేనమామ. 10
అల్లనీలంపుఁదలమున నంబునందుఁ
బొడముచుండెడు ఫేనంబు బ్రోవుసేసి
దరికిఁ జేర్చుచునుండెడు కెరటములను
గనుచుఁ దిరుగాడు చుండంగఁ గడలిపైనిఁ 11
గంటి నిన్నొక్కవేళ విఖ్యాతమైన
యింద్రధనువును దాలిచి యొనఁగుచుండ;
దూఘి నుత్తర దక్షిణధ్రువములందుఁ
గలుప రంగులవంపును నిలిపి తనఁగఁ. 12
జమవుకొనుచును నే నున్న గదికి ముందు
నల్లుకొను సన్నజాజులవల్లిఁ జూచి
నడుమ నడుమను సమ్మదపడుచు నుండ
నొక్కవాసర మెల్ల నీ వొక్కతీరు 13
గట్టి యాకసమునఁ జిల్లుపుట్టె ననఁగ
ముసురు కల్గించితివి కడు విసుకు పుట్ట.
మఱియు నీ రేయి మేడపై మలయపవన

లలితపోతమ్ములకు సంతసిలుచు మేము 14
ముచ్చటించుచు నుండంగ వచ్చి యహహా!
యెంచికట్టిన సంచిని నుంచు రీతి
దాచుచుంటివి చంద్రుని తఱుము చుండి.
యెంతమేత్రైన నీవాత్రిమింతు వెట్టి 15
వన్నెల నయినఁ జూపింతు వెన్న నేల?
అంబుదంబ! ఆ రవిశశిబింబశోభి
తాంబరంబెల్ల రాజమార్గంబు నీకు!

---

23 ధ్రువ బుద్ధి

ఉ. తల్లిరో! యట్టులుల్లమునఁదల్లడమందుచు, లేగదూఁడపో
గొల్లఁడు వెఱ్ఱియై నెమకు కూరిమిఁ జూపుచు వన్యభూ [ములం
దెల్లెడఁగట్లతోఁబ్రినడ సేటికిఁద్రిమ్మరుచుంటివమ్మ! నీ
పిల్లఁడు తప్పిపోయెనోకో! పెంచిన నీ హృదయంబు [నొవ్వఁగన్ 1

చ. అగునని చెప్పలేక యతి వా! చెఱఁగశ్రుల నొత్త
[గొంతులో
బొగులుచుగద్గదంపడఁగఁ బోవుచునుంటివనీదుతోఁవనా
కొగిమఱువల్కకుండగ నెయొంటిగ నెందులకేగెదమ్మ! పూ
ర్తిగ నెఱిఁగించువాఁడనొక తెన్నునవాతనిఁజూచివచ్చితిన్.

చ. దిటమగునూడలన్ భువికి దింపి సుదీర్ఘపుశాఖరాజి ది
క్తటములఁజాపి దట్టముగఁ గప్పెడునాకుల చల్లగాలి నం
తట వెదజల్లి పక్షికలనాదమనోహరశ్రావ్యరాజిఁ బ్రా
కటమయియొప్పుపాదపుగాఁటపునీడలచల్వపట్టులన్

ఉ. కావిడుకూలపుంగొన వికాసము పాడుకనాఁడఁదంబుఱన్
దీవెలు వేళ్లమీఁటి యొకతీయని సుశ్రుతిమేళవించి స
ద్భావనలుప్పతిల్లగను పాడెడు మౌనివరేణ్యు సన్నిధిన్
బావనశీలు నీసుతుని బాలునిఁగంటిని పీనులొగ్గగన్. 4

మ. ఉపదేశంబునుభక్తిపూర్వకముగాను త్సాహియై బాల
[కుం
డు-పఠింపగనుబూనియుంటనతనిన్ లోలుండనై యేటి కీ
యుపహాసాస్పదమౌవిరక్తికడు బాల్యంబందె చేకొందువం
చు, పరీక్షింపఁగనైతినీతనయుఁడా? చూడంగ నౌనమ్మరో!

ఉ. అక్కడెయింకనుంటుకొకొ యక్కశనుండి మఱ్ఱింకు
[చాయలన్

ద్రాక్షి చరింత్రా? చూడ్కులకుఁదోపరెయిచ్ఛోటుఁ
[బ్రాసియుంచు రే
పత్రికఁకుబోయిరో పరిసరంపుపథంబులనున్నవారితో
నిక్కమెఱింగి నేర్పొదగు నిశ్చలచిత్తుని నీదుపుత్రికున్. 6

సీ. చిగురుటాకులగుజ్జు జిగికెంపుచెదరించు
కోయిలకూతలన్ గొసరుఁబంచి
మామిడిఫలరాజిమధురంబుఁ జిలుకకీ
రంబులపలుకు నర్థము ఘటించి
లలితంపుఁబొదరింటిపూలరుల వలపించు
గువ్వలకువకువన్ గూర్మిపెంచి
అల్లికగూటియుయ్యాలతీవ నూగించు
పిచ్చుకముచ్చట లెచ్చరించి

గీ. సృష్టిసంతతస్వాదుసద్గోష్ఠిదగిలి
మౌనిశేఖరుఁ డతులనిర్మలత వెలయ
నిందె విహరించు డెంద మానంద మొందఁ
గానరా డిప్పుడిప్పుడె కానఁబడియు.

శా. ఆయోగీంద్రుఁడు నేత్రపర్వముగ నిత్యంబిందువీక్షించు
[చుం
డాయూచాయలుకొత్రశిష్యునకునభ్యాసంబులొనంచున

త్యాయత్తాత్మకు నీవు పుత్రికని గాంతారంబునన్ దిప్పి
[వ్వన
ట్లోయమ్మా! స్ఫురియించు నెప్పుడికి నాలోకింతమప్పట్టి
[లన్.

క. అటుపో! అల్లపోలంపు రేవడిని జోడై యొప్పు రెండేడ్లనా
గటికిఁ గట్టికృషీవలుండొకఁడు చెక్కన్ దున్ని చేన్ జల్లిపం
డుట యెన్నండని రేల్ బవల్ పలుకఁదోడున్ లేక కాపుండున
చ్చోటకున్ బోయి కనుంగొనన్ దొరకు నీసూనుండు
[యోగీశుతోన్. 9

ఆ. "తండ్రితనకు నేను తనయుండనను పేరిచు
ననుభవింపఁబోలను నప్పగించెఁ
బ్రొద్దుసంజ నాదుబాహువుడి చెమటూర
కాలమానములను గణనఁజేసి

ఆ. దున్నిగింజనల్లి కన్నడ సేయక
కాచుకొనుచు వానజూచుకొనుచు
పండుపంటఁ బొట్టనిండించుకొనుచుఁను
నిన్నియేండ్లనుండి యిందెయుంటి.

ఆ. ఒడలిపాటవము న కోపికసమకూర్చి
పడెడువానవాలు వడుపు నెఱిఁగి

కృషిని జేసికొన్నఁ గీడేలకలుగునో
యనెడుసూత్రమును ధృఢాత్మఁదలతు." 12

చం. అనియెడు వాని పల్కులను నమ్మరొ! నీవు వినంగ [నేరవో
ఘనమగు నమ్మనీందుఁ దలకాపును బ్రశ్నము వేసి [చెప్పమం
చన బదులాడుచుండెను సుమా? త్వరబోదము వారి [జూడఁగన్
వినఁగను నాకు నెమ్మదిని వేడుకపుట్టెనువింత హెచ్చెడున్.

తే. అయ్యో? యిప్పుడే హాళికు నరసి యట్లె
యుత్తరపు దిక్కుగా నేగియుండు రంచుఁ
జాటుచున్నవి చిన్నెలు బాట పొడవు
వారి నీనాఁడు చూడక వదల వలదు. 14

చ. కనుఁగొను మల్లవాఁగున నొకానొక తెప్పనుగట్టిపల్లె జ
వ్వని యొక తెప్పడుందరికి వచ్చుచుఁబోయెనువార లెల్లదా
టను గడఁబూనిపూనికనడాకుచునుండునునాపె యొద్దకున్
మానిపలుమాఱుఁబోయి కరముచ్చటలాడుటఁగంటి చూ [తమా. 16

ఉత్సాహము

"కొండకాల్వ! యెంత నీవు గొప్పదాట్లు నైచినన్

దండ నాదుగడను నిల్పి తగినతీరు నడుపుచోఁ
నుండకున్నె యిట్టు నటుల నూగునే యటంచు ను
ద్దండవృత్తి నడుపు దాన దరికి దరికిఁ బడవలన్. 16
దాటఁగోర్కె కలిగి యొడ్డు దాపునకును వచ్చుచున్
బాటవమున జాలువాఱువాఁగునకును బెదర కీ
నాటివఱకు వచ్చినట్టి నరుల జంతుజాలమున్
దాటునట్లు చేసియుంటి దాన ముదమునొందుచున్. 17
తనకు లాభ ముండకున్న ధరను నన్యు లుపకృతిన్
మనలనుండి కోరుచున్న మానక యొనగూర్ప నౌ
ననెడుసూత్రి మెదఁదలంచి యంబుల మునుఁగంగనౌ
జనుల నీఁది పైకిఁ దీసి సలుపుదుఁ బరిచర్యలన్. 18

గీ. అనెడు నల్లమానిని వాక్కు నాలకించు
మమ్మునీంద్రుఁడు నీసుతుఁ డది యెఱుంగఁ
దెలియఁ జెప్పంగఁ జేయు నాలలన చేత
రమ్మి యిచ్చుట కెంతో దూరమ్ము లేదు. 19

తే. అక్కటా! యాదరి నావ నదిగో! దాటి
సాగుచున్నార లప్పుడే; యేగిచూత
మల్లపడవ యీప్రక్కకు మళ్ళిరాగ
నెక్కిపోదము జననిరో! యక్కజముగు. 20

మ. కనుచూపున్ గొనరించి కానఁబడు నాఖండంబునందో [ప్లు ప
చ్చనిమేపున్ బశువుల్ దినాంశమునకిచ్చన్ మేయుచుం [డంగ శ్రీ
ద్ధను గాపాడుచు వేణునాదకలితసంధాన ప్రీతిధ్యానమున్
దనివిన్ జెందెడు గోపబాలకుల చెంతన్ జూడఁగన్పించరే."

మ త్త కో కి ల

"గొఱ్ఱెలన్ మఱి మేఁకలన్ మఱి గోవులన్ మఱిగిత్తలన్
వెఱ్ఱిగొల్లల మాచు సిబ్బెల వెంటఁదోలుక వచ్చుచున్
గఱ్ఱికంపలఁ గొట్టుకొంచును గంజికూడు భుజించుచున్
బఱ్ఱపచ్చికలందు ద్రిమ్మరు వారమొంతయుఁ దృప్తితోన్
ఒక్కటొక్కటిగాఁ జదువుచు సూహా నేర్వనియీపశుల్
జక్క నొక్కటిగా నొనర్చుచు సాకుచుంట నిదానమై
మక్కువన్ గడజాగరంభ్రమ మాపునంబుల నిల్పు చీ
చక్కిలోఁ దిరుగాడఁజేసెను సర్వదా మునిపుంగవా!"

కం. అని ప్రత్యుత్తర మిడు భా
షణములు వినఁబడెడు నవిగొ స్పష్టములగుచున్
గనుఁగొనఁగ బోటి మేనిఁ బాఁ
గనఁబడుదురొ కానబడరొ కనుగొననయెదున్.

తే. అకట! లేరింక గోపికారాశులయ్యొ
మఱలి పోదమటందువా? మాత! యైన!

యేమొ కనుగొంద మాకొండ నెక్కి కొంత
మేఱ యచ్చోట నెవ్వరో మెలఁగుచుండిరి.

ఉ. కోయలు కొండవారచటఁ గొందఱు కాపురముండి కొండ
[కున్
సాయము లేక వచ్చి పథికవ్రజము ల్తప్పి విచారమందు వా
రేయెడఁ గానిపించినను నిక్కడ మార్గమటంచుఁ జెప్పి యా
ప్యాయము మీఱఁ బండ్లనిడి చూపుచునుందురు వారిపట్ల
[కున్.

ద్విరదగతిరగడ

“పుట్టినప్పటినుండి భూధర స్వామి
మెట్టి దిట్టల మగుచు మేదినిగామి
తార్థంబులవి యెల్ల జూచి యుంటిని మచ్చు
స్వార్థమెంచక స్వేచ్ఛ సంచారములఁ బుచ్చు
చుందుమే యెల్లప్పుడొనఁగూడునట్టి
విందొనర్చెదు పంక్తిమించి ఖాద్యముఁగొట్టి
క్షుత్తు తీరెడు తీరుగాను మేమిచ్చోట
నెత్తైనగిరు లెక్కియుండుచు నిక్కని బాట
దారితప్పినజనుల దారి త్రిప్పఁగ వేసి
వారికాతిథ్యంబు పచరించుచును వాసిఁ
గాలముస్ గడపుచే ఘనసుఖము మదినెంచి
యేలఁబ్రశ్నించెదో యీరీతి మమ్ముఁగొంచి?”

చం. అన మునివాక్యదుత్తరము తాఁ జనులాడెడు పల్కు లెల్లఘ
మ్మనగిరిగహ్వరమ్ములను మ్రోసెడు వేబ్రతిశబ్దమీనుచిం
కను తెలియంగ నేరమ? కనందగు నీచజినంటి యెక్కుచో
వినబడు వారిభాషణము వెంటనె నెమ్మదినోర్పు తార్చుచో 30

మ. అకటా! యెక్కఁగ నేర మిప్పటికె యాయాసంబు [మెండయ్యె న
య్యకలంకుండగు మౌని బాలకునితో నత్యున్నతంబైన కొం
డకొసన్ వేగమ యెట్టులెక్కెనొకొ చూడం బోలునా వారలీ
సకలక్షోణివిలోకనాద్భుతమునన్ సంతుష్టులై యుందురే.

కం. మనమింక నెక్క నేరము
కనుగొలఁకుల జాఱు బాష్పకణములు పోవన్
వినవచ్చు వారిపలుకుల
వినవమ్మా! యిందెయుండి విమలతపస్విన్.

సీ. బాలక! యింతవట్టునకు వచ్చినమార్గమునందుఁ జూపునా
లీలలు సంగ్రహించితివొ లేదొ యెఱుంగ దలంచుచుంటి నీ
శీలము స్పష్టమౌకరణిఁ జెప్పుము, కాంచుచు విన్నవాఁడవా
హాళికుఁ బల్లెజవ్వనిని నాపయి గొల్లలఁ గోయవారలన్?

). నుదుటఁ జెమ్మట చిమ్మ నుదయాస్తమయములు
హాలము చేపట్టెడు హాళికుండు
దండలు గడిఁదేఱ నిండుజలంబుల
బడవనుగడ వేయుపల్లెపడఁతి

కాళ్లుకాయలుగాయ కాననభూముల
గోగణంబులగాయు గోపకుండు
గొంతు బొంగురువోవ గుహలంటి గిరు లంటి
విగతమార్గస్థులఁ బిలచుకోయఁ 35

డెడఁదలం దొక్కయుద్రేక్య మిసుమడించి
మేఱ యయ్యది తమకనుమితి నెత్తింగి
తృప్తివడి నిచ్చ ముదములఁ దేలుచుండు
రట్లు జీవింప నేర్తురే యంపఱవని? 35

ఛం. కనుగొనుమది క్రిక్కిపెడను గాంచినదాఁక నొకేవిధంబుగన్
ఘనఘనగాఢనీలపరికల్పితవర్ణము, మారుతప్రతి
స్వనము తరంగ తాడితవిచంచలఫేనము మీఱునూగుని
వ్వననిధిపైఁ బ్రియాణు లగువారల నెల్లఱ నాదు
[బాలకా! 36

ఉ. వారికి నొక్కతోవ కనుపట్టదు వాయువులెట్లు వీవ,నా
దారినిఁ బట్టి సాగెదరు; దండిఁ జెలంగెడుభంగఘట్టనన్
గోరినవాని వీడుదురు; కొండొకము త్రెముతఖ్కలీనుచో
బోరన నందఱాదరికిఁబోయి మునింగెడువారుపోరునన్ 37

ఉ. ఏకమతంబు లేక మదినింద్రియవాంఛలఁ బంచివంచి, ని
త్యాకులురై యమర్త్యపరిహాసపుఁబాత్రులరై చిరా
[యువున్
జేకురుపూర్ణసౌఖ్యములఁజెందఁగ నేరక చూచుచుండఁగా
నేకడ నో విషాదమున నీగ్గెడువారలునిర్మలాత్ముఁడా! 38

ఉ. నీ వొకపిన్నపాపఁడవు నిష్కలుషాత్ముఁడ వట్టినీవు నా
త్రోవను నొక్కదానికనుదోయికినిబ్బరమంచు నెంచి లో
భావనఁ జేసికొన్న మనవచ్చుననిశ్చయము, నీదుకాంతియే
త్రోవనఁజూపుఁ దజ్జలధిరోదన వేదనఁబొందువారికిన్ 39

మ. భవదీయధ్రువబుద్ధి యోగిరిపయిన్ భాసిల్ల నెవ్వారుని
న్నవలోకింపఁగఁ గోరుచుండెదరు నిన్నాదర్శనీయంబుగా
సువిచారుల్ మునిముఖ్యు లెంచెదరు దిక్ప్రోద్యంబ వై
[యుందు నీ
కవలన్ వెల్గెడుజ్యోతి కానఁబడదే యం దెంత యా
[సించినన్ 40

చ. అని యదె మాయ మయ్యె మునియాత్మజు తేజముపర్వ
[తంబుపై
! వినుతప్రకాశముల్ కొలిపిపింతగ వెల్గెడుఁగాంచుమమ్మరో!
వనరకుమమ్మ!పోవ మిఁక భాసురలీలను శాశ్వతంబుగన్
దనరెడునెల్లవారలకు తానె నిదర్శియటంచుఁ దెల్పుచున్

చ. అతనికిమిత్రిలేదు మనకందఱకుండెను, నేలయందువో
మతి నతఁడొక్కయాశయము మన్ననఁజేసి చెలంగువాఁ
[డు; సం
తతమునుజీవితుంచు సుమ ధారుణి మానవులెల్లవేనవేల్
మతములబూనుచున్విఫలమానసులైనశియింతురమ్మరో!

---

24 కల

ఆ. బండియొకటి యిటకువచ్చె మాయూరిది
వెళ్లుచుంటి నిపుడె వెళ్లుచుంటి
ననుచు సంభ్రమమున నమ్మమ్మతోఁ జెప్పి
పయన మైనవాఁడ బండినెక్కి. 1

ఆ. మధ్యమధ్య బండి మందంబుగాఁ బోవ
బండివాని లేపి పంపుకొనకు
తోలుతోలు మనుచుఁ దొందఱ పెట్టంగఁ
జేరి నార మూరుచేరువునకు. 2

క. ఆసరికి వేఁగుజుక్కయు
భాసిల్లుచు నుదయ మందెఁ బర్మము విడిచెన్

గూసెడుఁ గోళ్ళొకటొక్కటి
వేసెడుఁ జలిగాలి గిరుల విచ్చలవిడిగన్. 4

చ. చలియిఁకఁదూరునాయనుచుజంటపొరల్ కలపెద్దదుప్పటిన్
దలపయినుండి పాదములదాఁకనుగట్టిగఁగప్పి కిఱ్ఱుచె
ప్పులధ్వనిసేయుచున్ నడుమముల్ కలకఱ్ఱనునేలఁగొట్టుచున్
బొలమునఁగుప్పనూర్చుకొనఁబోవుకృషీవలునొంటిఁ
[గాంచితిన్. 4

క. కుప్పలకడఁ గాపుండెడు
నప్పాలేరులు చలికిఁకనాగఁగ లేఁకే
చొప్పనొ కూర్చుచు మంటల
నొప్పఁగ వేసి చలిఁ గాగుచుండుటఁ గంటిన్. 5

ఉ. బందముచేతఁబట్టుకొని పాల్పితుకంగను వెళ్లుగొల్లనిన్
బొందుగఁ దూఁడలన్ గదలిపోవకయుండఁగఁ బట్టుపిల్లనిన్
దొందఱతోడగోవులనదోలఁగమేల్కొనుపాలికాఁపుమా
నందునఁబోవుటల్ కనుచుసంతసమెచ్చఁగబల్కరించితిన్.

మ. అహాహోయింటినిజేరితల్పునిదెబామ్మాతీయుమాయన్నదా
ఁనహాహూ,యంచునులేచివచ్చియెవరోకొక్కయంచువేఁ
[దీసి వ
న్నోహోహో, యంచునలోనికింబిలిచెనే మోయన్నపైతె
[ల్లొఱెడున్
తహోఁచెల్లాఱెనటంచులేచితినిసర్వంబంతమాయంబయెన్.

25 ఎఱుఁగరాని

—:0:—

ఆ.వె. నాదుతోఁటలోని లేఁదీవ మృదులంపుఁ
గెంపుఁజివురుతోడుఁగు సొంపుఁ గాంచి
యేటి కిద్ది యనుచు నెంచితి మదిలోనఁ
గాని యహాహా! యెఱుఁగరాని యొక్క
నీలమేఘమాల నిబిడంబుగా మూసి
చల్లనైనవాన యల్లఁజిలికె;
నాదు తీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి
శిరము వంచి యెత్తి కెరలి యాడె.
నాదుతోఁటలోని లేఁదేవ నును మొగ్గఁ
గులుకుచుంటఁగాంచి తలఁచితి నది
యేటి కనుచుగాని యేమనిచెప్పుదు
తెలియరాని యొక్క మలయపవన
మల్లరేకుకంట మెల్లన వీచుచు
వలపుఁ జిమ్మె నాల్గువైపులకును;
నాదుతీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి
పూలచామరములు లీల విసరె.
నాదు తోఁటలోనిలేఁదీవ ఫలముల

వ్రేలుచుంటఁ గాంచి యేటికంటెఁ
గాని యెఱుఁగరానిశరపద్మ మొక్కఁడు
రాలఁ జేసి పీల్చె రసము లెల్ల;
నాఱుతీవ మిగుల మోదంబు నుప్పొంగి
విత్తనముల నౌర వృద్ధిఁగాంచె.

సంపూర్ణము.